

EESTI MAAÜLIKOOL

Põllumajandus- ja keskkonnainstituut

Janne Kalda

**POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE HOOLDAJATE
HOIAKUD NING HOOLDUST MÕJUTAVAD TEGURID
VÕRU MAAKONNA NÄITEL**

**SEMI-NATURAL HABITATS CAREGIVERS ATTITUDES AND
INFLUENCE FACTORS ON MAINTENANCE ON THE
EXAMPLE OF VÕRU COUNTY**

Magistritöö

Linna- ja tööstusmaastike korralduse õppekava

Juhendaja: lektor Kadri Kask, PhD

Tartu 2017

LÜHIKOKKUVÕTE

Eesti Maaülikool		Magistritöö lühikokkuvõte	
Kreutzwaldi 1, Tartu 51014			
Autor: Janne Kalda		Õppekava: Linna- ja tööstumaastike korraldus	
Pealkiri: Poollooduslike koosluste hooldajate hoiakud ning hooldust mõjutavad tegurid Võru maakonna näitel			
Lehekülgi: 95	Jooniseid: 10	Tabeleid: 2	Lisasid: 4
Osakond: Maastiku korralduse ja loodushoiu osakond Uurimisvaldkond: (S240) Linna ja maa planeerimine Juhendaja(d): Kadri Kask, PhD Kaitsmiskoht ja aasta: 2017, Tartu, Eesti Maaülikool			
<p>Magistritöös antakse ülevaade poollooduslikest kooslustest ja nende levikust Võru maakonnas, nende taastamisest ja hooldamisest ning sellega kaasnevatest probleemidest.</p> <p>Poollooduslikud kooslused on looduskaitse all olevad püsirohumaad, mille jätkusuutlikuks säilimiseks on vajalik iga-aastane hooldamine hinnanguliselt 75 000-l hektaril. 2016. aastal oli taastamisel ning hooldamisel 35 000 hektarit poollooduslikke kooslusi. Kuna maahooldajate hoiakud ning motiveeritus poollooduslike koosluste hooldamiseks on otseselt seotud alade püsijäämisega, siis on oluline teada, millised need on.</p> <p>Uurimustöö eesmärgiks on selgitada välja poollooduslike koosluste hooldajate hoiakud ja motivatsioon ning tegurid, mis mõjutavad poollooduslike koosluste hooldamist. Lisaks uuriti poollooduslikke kooslusi haldavate Võru maakonna ametkondade (Keskkonnaamet, RMK, Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkond) ametnike hinnanguid poollooduslike koosluste hooldamise kohta. Uuringugrupiks valiti Võru maakonnas asuvate poollooduslike koosluste hooldajad, kelle seas viidi läbi ankeetküsitlus. Poollooduslike koosluste haldamisega seotud ametnikega viidi läbi intervjuud.</p>			

Võru maakonnas asuvate poollooduslike koosluste hooldajad peavad nende alade säilimist tähtsaks (n=94%), hooldust enim motiveerivaks teguriks nimetati rahalisi toetusi (n=73%), kuna poollooduslikud kooslused on oma looduslike eripärade ning hooldust raskendavate nõuete tõttu vähem tasuvamad kui kultuurrohumaad. Poollooduslikke koosluste säilimiseks peab neid hooldama iga-aastaselt, probleemide ilmnemisel võib järjepidev hooldus katkeda. Uuringugrupis olid hooldust takistavaid probleeme kogenud 87% vastajatest. Suurimaks probleemiks nimetati liigniiskust (n=57%), mis on mõnede poollooduslike koosluste eripäraks. Järgmisteks suurimateks probleemideks nimetati riigipoolseid tegureid: karmid hooldusnõuded (n=40%), bürokraatia (n=30%) ning liiga väikesed toetused (n=30%). Uuringust selgus, et väikeste toetuste ning karmide hooldusnõuete (hiline niitmise algusaeg ning niite kokku kogumise nõue) tõttu on eelkõige ohustatud väikesed, liigendatud ning niite poolest väärtusetumad poollooduslikud kooslused, mille niitmine ja niite kogumine on maahooldaja jaoks ebaotstarbekas ja kulukas. Järjepidev toetuste maksmine ning toetusmäärade suurenemine on oluline, et jätkuks poollooduslike koosluste hooldamine, nende suurel määral või täielikul vähenemisel loobuks hooldamast 37% vastajatest, 40% vastajatest vähendaks hooldatavat pindala.

Käesolevas magistritöös esitatud tulemusi saavad kasutada poollooduslike koosluste hooldamisega seotud ametkonnad oma edasiste tööde planeerimisel.

Märksõnad: pärandkooslus, püsirohumaa, maahooldaja

ABSTRACT

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Abstract of Master's Thesis	
Author: Janne Kalda		Specialty: Management of Urban and Industrial Landscapes	
Title: Semi-natural habitats caregivers attitudes and influence factors on maintenance on the example of Võru County			
Pages: 95	Figures: 10	Tables: 2	Appendixes: 4
Department: Landscape Management and Nature Conservation Field of research: (S240) Urban and country planning Supervisors: Kadri Kask, PhD Place and date: 2017, Tartu, Estonian University of Life Sciences			
Master's thesis gives an overview of semi-natural habitats and their distribution in Võru county, their restoration and maintenance and related issues.			
Semi-natural habitats are permanent grassland under nature conservation and for their sustainable preservation, annual maintenance is needed estimated on 75 000 hectares. In 2016 35 000 hectares semi-natural habitats was under restoration and maintenance. Since land caregivers attitudes and motivation are directly related to survival of the areas, it is important to know what they are.			
The aim of this research was to identify the semi-natural caregivers' attitudes, motivation and also to find out what factors affect the maintenance of semi-natural habitats. Additionally the research studied Võru county's officials, who administer semi-natural habitats, about their assessments on maintenance of semi-natural habitats. The survey was carried out among Võru county semi-natural habitat caregivers trough a questionnaire. With semi-natural habitats management officials, interviews were carried out.			
Semi-natural habitats caregivers in Võru county consider preservation of semi-natural habitats to be important (n=94%), most motivating maintenance aspect is financial support by grants (n=73%) since semi-natural habitats are less profitable because of their natural characteristics and aggravating maintenance requirements than intensive grasslands. To preserve semi-natural habitats, annual maintenance is required, occurring problems can			

interrupt consistent maintenance. Among study group, 87% of respondents experienced maintenance problems. Most occurring problem was excess water (n=57%) which is a feature of some semi-natural habitats. Other serious problems were state held factors: strict maintenance requirements (n=40%), bureaucracy (n=30%) and too small subsidies (n=30%). The survey showed that small grants and strict maintenance requirements (late start of mowing and hay harvesting requirement) threatens falling out of maintenance semi-natural habitats, that are smaller, indented and with less valuable harvest because mowing and harvesting is inefficient and costly for the caregiver. Consistent payments and increasing rates of grants are essential in order to preserve semi-natural habitats maintenance. 37% of the respondents would not carry on maintenance and 40% of respondents would reduce the maintained area when there is a large or full decrease of the subsidies.

The results of this master's thesis can be used by authorities involved in semi-natural habitats maintenance to plan their future tasks.

Keywords: heritage habitat, grassland, farmers

SISUKORD

SISSEJUHATUS	8
1. ÜLEVAADE POOLLOODUSLIKEST KOOSLUSTEST	10
1.1 Poolloodusliku koosluse mõiste ja väärtus	10
1.2 Poollooduslike koosluste tüübid ja levik	12
1.3 Poollooduslike koosluste tüübid Võrumaal.....	14
1.3.1 Lamminiit ehk luht.....	15
1.3.2 Aruniit	17
1.3.3 Soostunud niidud ja sooniidud ehk madalsood	19
1.3.4 Puisniit.....	20
2. POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE KAITSE NING TOETUSED	23
2.1 Poollooduslike koosluste regulatsioon Euroopas.....	23
2.2 Poollooduslike koosluste kaitse ning regulatsioon Eestis.....	24
2.3 Poollooduslike koosluste toetussüsteemid	26
2.3.1 Loodushoiu toetus	28
2.3.2 Poollooduslike koosluste hooldamise toetus.....	29
3. PROBLEEMID POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE SÄILITAMISEL.....	31
3.1 Poollooduslike koosluste kadumise põhjused	31
3.2 Probleemid poollooduslike koosluste säilitamisel tänapäeval	32
4. UURIMISMETOODIKA	37
4.1 Küsimuste koostamine	37
4.2 Küsitluse valim ning läbiviimine.....	38
4.3 Poollooduslike kooslustega tegelevate ametnike intervjuud.....	38
5. KÜSITLUSE JA INTERVJUUDE TULEMUSED.....	40
5.1 Ülevaade hooldajatest ning hooldatavatest poollooduslikest kooslustest.....	40
5.2 Hooldajate motiveeritus ning hooldust takistavad tegurid	41
5.3 Toetused ning investeeringud.....	45
5.4 Hooldajate rahulolu nõuete ning RMK, PRIA, Keskkonnaameti ja Põllumajandusameti tegevusega	46
5.5 Poollooduslike kooslustega tegelevate ametnike intervjuud.....	48
5.5.1 Intervjuu Keskkonnaameti Põlva-, Valga-, Võru maakonna maahoolduse spetsialistiga	48

5.5.2 Intervjuu Riigimetsa Majandamise Keskuse Võru maakonna metaskonna metsaülemaga	49
5.5.3 Intervjuu Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna Võru maakonna ametnikuga.....	50
6. ARUTELU	51
6.1 Poollooduslike koosluste hooldajate motiveeritus	51
6.2 Poollooduslike koosluste taastamise ning hooldamisega seotud probleemid	54
6.3 Poollooduslike koosluste toetused	62
KOKKUVÕTE	66
SEMI-NATURAL HABITATS CAREGIVERS ATTITUDES AND INFLUENCE FACTORS ON MAINTENANCE ON THE EXAMPLE OF VÕRU COUNTY	69
KASUTATUD KIRJANDUS	73
LISAD.....	81
Lisa 1. Küsitluse ankeet	82
Lisa 2. Intervjuu Keskkonnaameti Põlva-, Valga-, Võru maakonna maahooliduse spetsialistiga	87
Lisa 3. Intervjuu Riigimetsa Majandamise Keskuse Võrumaa metaskonna metsaülemaga	91
Lisa 4. Intervjuu Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna Võru maakonna ametnikuga.....	93
Lihlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta.....	95

SISSEJUHATUS

Poollooduslikeks kooslusteks määratletakse alad, mis on loodusliku elustikuga ja mida on püsivalt karjatatud või niidetud. Nad omavad suurt väärtust, olles kasvu- ja elukohaks väga suurele hulgale kaitsealustele liikidele, lisaks on nad puhveraladeks põllumassiivide vahel, liigirikkad ning kõrge loodusväärtusega. Neid nimetatakse ka pärandkooslusteks, kuna kannavad ajaloolisi ning kultuurilisi väärtusi. Nende püsijäämine on ka Euroopa bioloogilise mitmekesisuse seisukohast üks olulisemaid tegureid. Poollooduslikud kooslused on heaks näiteks inimese ja looduse koostöös kujunenud väärtuslikust looduskeskkonnast.

Kui 19. sajandi lõpul oli Eestis poollooduslike kooslusi 1/3 kogu maast, siis mitmete erinevate põhjuste tõttu on praeguseks nende pindala suurel hulgal vähenenud. Hinnanguliselt vajab tänapäeval Eestis säilitamist 75 000 hektarit poollooduslikke kooslusi, 2016. aasta lõpus oli hooldamisel ja taastamisel 36 000 hektarit poollooduslikke kooslusi, seega poole vähem, kui jätkusuutlikuks säilimiseks vajalik oleks.

Poollooduslike koosluste säilimiseks ning hooldatava pindala suurenemiseks on vajalik nende taastamine ning järjepidev hooldus niitmise või karjatamise teel. Seetõttu makstakse nende taastamiseks või hooldamiseks rahalisi toetusi, et säilitada poollooduslike koosluste püsijäämine, kuna ilma toetusteta ei suuda pärandkooslused, oma looduslike eripärade tõttu, konkureerida kultuurrohumaa tasuvusega. Kuna poollooduslike koosluste säilimine sõltub otseselt maahooldaja hoiakutest ning eeldatavasti toetuste maksmine ei ole ainuke hooldust motiveeriv tegur, on oluline teada, mis maahooldajate hoiakuid mõjutab ning poollooduslikke kooslusi hooldama motiveerib. Saadud informatsiooni on võimalik kasutada edasiste poollooduslike kooslustega seotud tööde planeerimisel. Uurimustöö eesmärgiks on selgitada välja poollooduslike koosluste hooldajate hoiakud ja motivatsioon ning tegurid, mis mõjutavad poollooduslike koosluste hooldamist.

Magistritöö uurimisülesanded on järgnevad:

1. anda ülevaade poollooduslikest kooslustest, nende tüüpidest Võru maakonnas, taastamise ning hooldamisega seotud regulatsioonidest, toetustest ja sellega kaasnevatest probleemidest
2. uurida välja maahooldajate motiveeritus ja hoiakud seoses poollooduslike koosluste hooldamisega
3. uurida välja, milline on maahooldajate rahulolu toetuste, hooldusnõuete ja PRIA, RMK, Põllumajandusameti ning Keskkonnaameti tegevusega
4. uurida välja PRIA, RMK, Põllumajandusameti ja Keskkonnaameti ametnike hinnangud poollooduslike koosluste hooldamisele

Käesolevas töös on võetud uuringu sihtgrupiks Võru maakonna poollooduslike koosluste hooldajad, kelle seas viidi läbi ankeetküsitlus. Lisaks intervjueriti poollooduslike koosluste haldamisega seotud Võru maakonna ametnikke, et saada nendepoolne arvamus poollooduslike koosluste hooldajate hoiakutest ning hooldusega seotud probleemidest.

Töö koosneb kuuest peatükist. Esimeses peatükis antakse kirjanduse põhjal ülevaade poollooduslikest kooslustest, nende tüüpidest, mis esinevad Võru maakonnas, ning levikust. Teises peatükis kirjeldatakse poollooduslike koosluste kaitset ning toetusi taastamisel ning hooldamisel. Kolmandas peatükis antakse ülevaade poollooduslike koosluste kadumise põhjustest ning probleemidest nende säilitamisel tänapäeval. Neljandas peatükis on kirjeldatud antud töö metoodikat ning viiendas tuuakse välja läbiviidud uuringu tulemused. Kuuendas peatükis arutletakse olulisemaid tulemusi ning on lisatud ametnike kommentaarid.

Töö autor tänab oma juhendajat Kadri Kaske abi ja hea nõu eest töö koostamisel.

1. ÜLEVAADE POOLLOODUSLIKEST KOOSLUSTEST

1.1 Poolloodusliku koosluse mõiste ja väärtus

Poollooduslikeks kooslusteks määratletakse alad, mis on loodusliku elustikuga ja mida on püsivalt karjatatud või niidetud (Talvi 2012). Neid nimetatakse sünonüümina ka pärandkooslusteks ja vastavat maastikku pärandmaastikuks, nende pikaajalise seose tõttu meie esivanemate tegevusega (Pärtel jt. 2007). Nende läheduses võib tihti leida aastatuhandete vanuse inimtegevuse jälgi (Remmelgas 2016). Poollooduslikud rohumaad on vanimad inimtekkelised bioloogilised kooslused Eestis, mis on välja kujunenud pika perioodi jooksul läbi ala hooldamise vikati, kirve, tule ning karjatamisega (Ehrlich, Habicht 2001; Luhamaa jt. 2001). Seega on poollooduslikud ökosüsteemid mitmesugused rohumaad, mida pole oluliselt mõjutatud kündmise, heinaseemne külvamise ega väetamisega (Pärtel jt. 2007).

Talvi (2001) järgi on poollooduslike koosluste ilme ja väärtused kujunenud ning säilinud pikaajalise säästva ning loodusega arvestava majandamise käigus. Pärandkoosluse tekkes ja püsimises on looduslike tingimuste kõrval olnud oluline osa inimtegevusel, mille lõppedes hooldatud alad kulustuvad, võsastuvad ning muutuvad lõpuks metsaks.

Poollooduslikud kooslused on ökosüsteemi mitmekesisuse poolest väga kõrgete näitajatega, neil leidub palju haruldasi ning levila piiril olevaid liike (Pärtel jt. 2007), lisaks omavad suurt esteetilist väärtust Eesti kultuuris ning maastikupildis (Talvi 2001). Samuti on alad olulisteks puhveraladeks põllumasiivide vahel, kuna oma loodusliku taimkattega on erinevatele linnuliikidele olulisteks pesitsusaladeks ning võimaldavad ka mitmekesisel taimestikul õitseda (Peters 2011). Looduskaitse seisukohast ongi poollooduslikud kooslused väärtuslikud peamiselt nende erakordse mitmekesisuse (Ehrlich, Habicht 2001) ning paljude kaitset vajavate liikide kasvukoha ja elupaiga tõttu (Oras 2015, Raa 2016). Eestis on kaitse

alla võetud 565 taime-, seene- ja loomaliiki (Keskkonna... 2013), pärandkooslustega on seotud ligi 90% ohustatud taimeliikidest ja pool ohustatud loomaliikidest (Pärtel 2015).

Poollooduslikud rohumaad on väga liigirikkad ja kõrge loodusväärtusega, andes sellega positiivset mõju ka sealt saadavatele hüvedele, aidates kaasa ohustatud liikide ning tolmeldajate säilimisele, kelle arvukuse ja liigilise mitmekesisuse vähenemine mõjutab inimesele vajalike taimede saagikust ja sellega koos teatud toodete kättesaadavust ja hinda (Erinevate... 2017). Lisaks on kooslused olulised süsiniku ladustamise kohad, muuhulgas teiste ökosüsteemi teenustega, mida poollooduslikud kooslused pakuvad (Habel jt. 2013), nagu varustusteenused, reguleerivad teenused ja kultuuriteenused (Keskkonna... 2013).

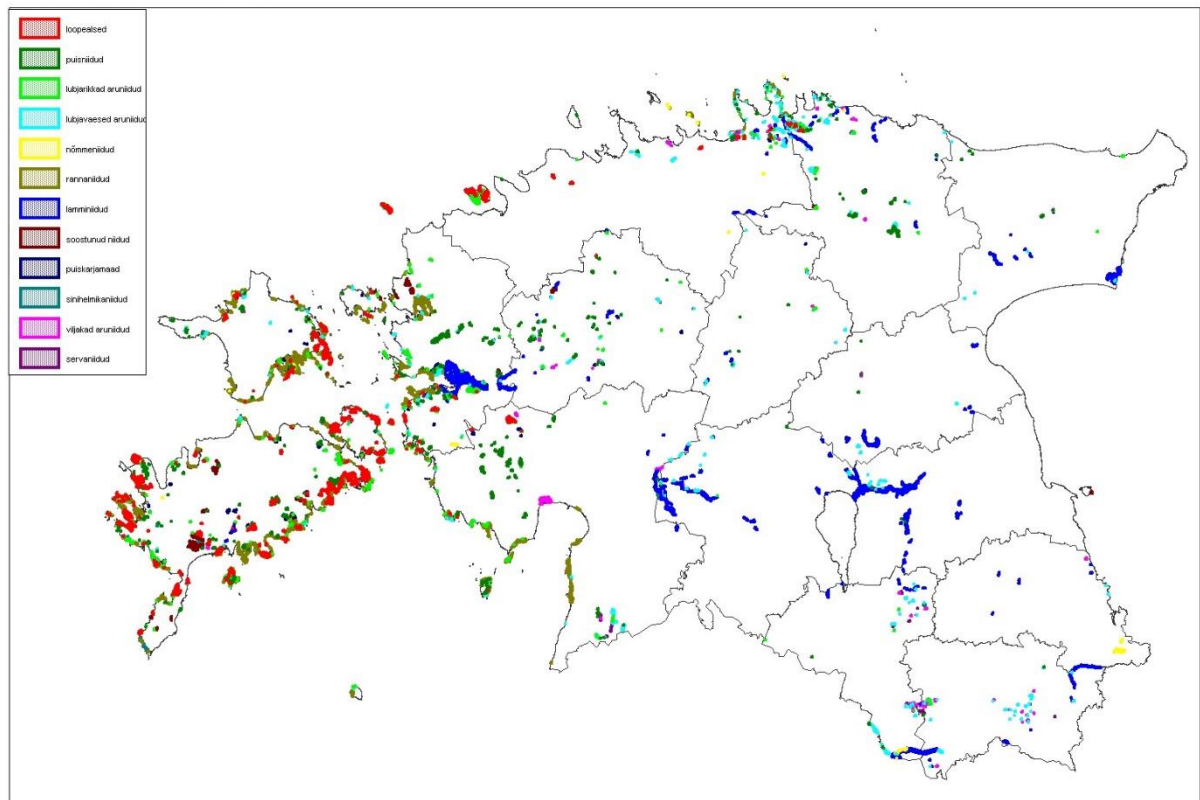
Poollooduslikud kooslused on lisaks looduslikule mitmekesisusele väärtuslikud ka kultuurikandjate poolest, olles heaks näiteks sellest, kuidas loodus ja inimene ei tööta teineteise vastu, vaid loovad kooskõlas midagi uut ja väärtuslikku (Lepasaar, Ehrlich 2015). Maastikuline bioloogiline mitmekesisus ongi tihedalt seotud ka ajaloolis-kultuurilise pärandiga. Kiviaedu, põlispuid ja väikeseid põõsagruppe sisaldaval nn. traditsioonilisel kultuurmaastikul leidub palju enam mikroasvukohti kui suurtel maaparandusega mõjutatud põllu- ja heinamaamassiividel, millel on sirgeks aetud teed ja piirid (Pärtel jt. 2007).

Tänapäeval põllumajandusmaastikul esineb looduslikke ja poollooduslikke kooslusi väheselt – enamasti on need väikesed ning suurte põllumaadega isoleeritud saared (Duelli, Obrist 2001), seetõttu on pärandkoosluse üheks olulisemaks väärtuseks maastiku rikastamine (Kukk 2004b). Lisaks on poollooduslikud alad nüüdisajal ühiskonnas kõrgelt hinnatud nende puhketeenuste, kultuuripärandi ning kõrge bioloogilise mitmekesisuse tõttu (Lagerkvist jt. 2014).

Pärandkooslus moodustab bioloogilise raamistiku, mille sees on loodus- ja tehisoobjektid. Seega on pärandmaastikud kahekordselt hinnalised – nii bioloogiliselt kui ka kultuuriliselt (Kusmin jt. 2011). Eesti poollooduslikke kooslusi väärtustatakse üle Euroopa ja need on kantud EL-i loodusdirektiivi I lisasse kui elupaigad, mille kaitseks on moodustatud Natura 2000 loodusala (Oras 2015).

1.2 Poollooduslike koosluste tüübid ja levik

Eestis on peamisteks pärandkoosluste tüüpideks puisniidud ja puiskarjamaad, lamminiidud, loopealsed, rannaniidud, soo- ja soostunud niidud, palu- ja nõmmeniidud ning lagedad aruniidud (Joonis 1.) (Luhamaa jt. 2001). Traditsiooniliselt on jaotatud poollooduslike ökosüsteeme loopealseteks, puisniitudeks, lamminiitudeks ja rannaniitudeks (Pärtel 2003).

Joonis 1. Poollooduslike koosluste levik Eestis (Poollooduslike... 2013)

Varasemad hinnangud poollooduslike koosluste ulatusele nii rohumaatüüpide kui ka maakondade kaupa erinevad sageli kordades. Peapõhjus on algandmete vähesuses ning andmestiku mitmeti tõlgendatavuses (Kukk 2004b), kuna poollooduslike koosluste inventuuride alg-aastate käigus on määratletud kooslusi erinevas mahus ning ka kogutud andmestikud erinevad üksteisest, lisaks ei olnud mõisteid täpsustatud (Kukk, Sammul 2006). Erinevates andmebaasides sisalduva info ja eksperthinnangute alusel on Eesti

poollooduslike koosluste pindalaks hinnatud u 118 000 ha, millest kaitse all on ligi 70% (Poollooduslike... 2013), neist 35,6% on kõrge loodusväärtusega, millest omakorda on hooldatud vaid 34,4% (Keskkonna... 2014).

Eestis oli 2013. aastal kaitstavatel aladel hoolduses ligikaudu 27 000 hektarit ja taastamises ligikaudu 3000 hektarit poollooduslikke kooslusi, 2015. aastal olid vastavad näidud 25 000 hektarit ja 4000 hektarit (Poollooduslike... 2013). 2016. aasta lõpu seisuga oli hooldamisel ja taastamisel 37 670 ha poollooduslikke kooslusi (Kohv, Angerjäär 2017), millest 21 000 hektarit asub riigimaal (Koosluste... 2017). Aastaks 2020 on Looduskaitse arengukava hinnangul taastatud ja hooldatud 45 000 hektarit poollooduslikke kooslusi, aastaks 2030 lisandub 15 000 hektarit. Hinnanguliselt vajab Eestis säilitamist 75 000 hektarit poollooduslikke kooslusi (Tabel 1.), paljud neist on seisus, kus on esmalt vajalik niiduelustikule vastavad tingimused taastada (Poollooduslike... 2013).

Tabel 1. Poollooduslike koosluste tüüpide levik Eestis (Poollooduslike... 2013, Kohv 2017)

Kooslusetüüp	Kogupindala (ha)	Hooldamisel 2007 (ha)	Hooldamisel 2013 (ha)	Hooldami- sel ning taastamisel 2016 (ha)	Eesmärk aastaks 2020 (ha)
Rannaniidud	20 500	5222	9179	10 951	10 800
Kuivad nõmmed	770	74	75	90	290
Kadasikud	2980	418	504	465	500
Kuivad niidud lubjarikkal mullal	3360	759	7571	2227	2420
Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal	3380	902	1232	1538	1880
Loopealsed	9000	967	2499	5651	7700
Sinihelmika- kooslused	1450	280	430	555	650
Servaniidud	2000	204	366	1012	370
Lamminiidud	16 840	5267	7036	9228	12 200
Viljakd aruniidud	3210	397	823	2125	1340
Puisniidud	2850	381	650	936	3300
Liigirikkad madalsood	5710	326	1403	1875	1900
Puiskarjamaad	2920	947	1217	1017	1650
KOKKU	74 970	16 145	26 985	37 670	45 000

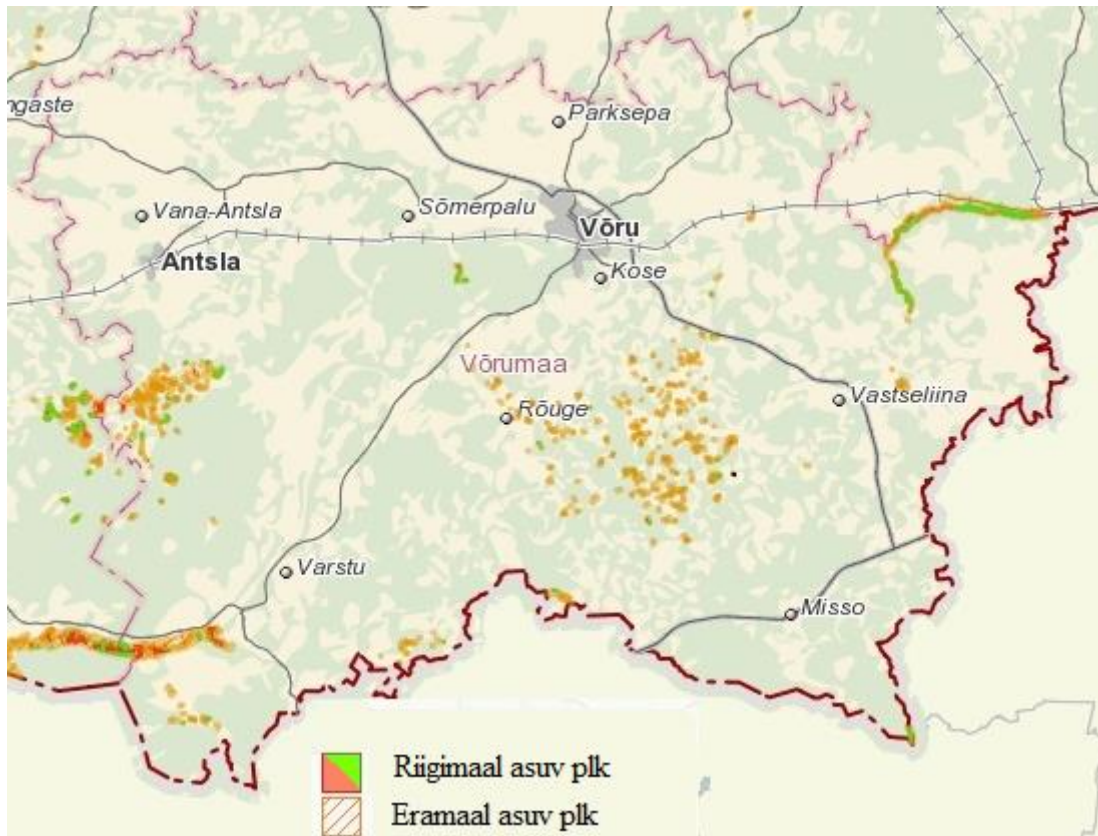
Suurem osa hooldatavatest poollooduslikest kooslustest asub eramaal (48%), riigimaadel asub hooldatavast alast 33% ning 19% alasid on jätkuvalt riigi omandis oleval reformimata maal. Pärandkoosluste hooldatavast pindalast enamuse ehk 72% hooldavad füüsilisest isikust ettevõtjad, osaühingud ja aktsiaseltsid, eraisikud hooldavad 22% ja mittetulundusühingud 6% hooldatavast pindalast (Poollooduslike... 2013).

2007. a. hinnati Eestis esinevate Euroopa Liidus ohustatud elupaigatüüpide seisundit. Soodsas seisundis on neist 42%. Meie olulisemate poollooduslike koosluste seisund hinnati selles aruandes ebapiisavaks just piisava majandamise puudumise tõttu (Poollooduslike... 2013).

1.3 Poollooduslike koosluste tüübid Võrumaal

Võrumaal leidub peaaegu kõiki võimalikke niidutüüpe, välja arvatud rannaniidud (Kukk 2002), alvarid ehk loopealsed ja nõmmeniidud (Maahooldus 2013). Ulatuslikke lamminiite kohtame Mustjõe kallastel. Kõige levinumaks niidutüübiks on aruniit, mis on tekkinud endistele põllumaadele (Kukk 2002).

Võru maakonnas oli 2006. aasta seisuga 2688 hektarit poollooduslikke kooslusi – 1566 hektarit lamminiite, 16 hektarit puisniite, 1107 hektarit pärisaruniite (Kukk, Sammul 2006), 2017. aastal on Keskkonnaregistri järgi Võru maakonnas 1403,6 hektarit poollooduslikke kooslusi (Joonis 2.), millest 2016. aastal oli hoolduses 744,42 hektarit (PRIA statistika ja analüüsi büroo 2016). Riigimetsa Majandamise Keskus annab Võru maakonnas 2017. aastal hooldamiseks rendile 400,69 hektarit poollooduslikke kooslusi (RMK 2017).

Joonis 2. Võru maakonnas asuvad poollooduslikud kooslused (Poollooduslike koosluste rendihuvi 2016) (14.05.2017).

Järgnevalt on antud lühiülevaade Võru maakonnas esinevatest kooslustest.

1.3.1 Lamminiit ehk luht

Lamminiitudeks ehk luhtadeks nimetatakse jõgede lammialadel paiknevaid üleujutatavaid niite (Joonis 3.) (Talvi 2012), mis on tekkinud metsakoosluse asemele inimtegevuse mõjul (Metsoja 2011). Lamminiite mõjutavateks looduslikeks tingimusteks on perioodilised üleujutused ning veega juurdekantavad setted (Talvi 2012), mille suure toitainete hulga ning liigniiskuse toimetel on moodustunud omapäraseid taime- ning loomakooslused (Iseloomustus

2017). Kaitset väärivad vaid siiski need luhad, mis ei ole oluliselt mõjustatud kuivenduskraavidest ega tugevasti võsastunud või metsastunud (Paal 2007).

Eestis on lamminiidud suhteliselt vähelevinud suurte jõgede vähesuse tõttu, jäädes enamasti Lõuna- ning Kesk-Eesti piirkonda (Levik 2017). Sellised alad Võrumaal asuvad Mustjõe ning Pärlijõe piirkonna kaitsealadel.

Joonis 3. Üleujutatud lamminiit (Lõppenud... 2017).

Lamminiite on tavapäraselt kasutatud heinamaana (Kukk 2001), olles oma lopsaka heinakasvu tõttu hinnatud loomasööda varumisel. Lammide liigniisked tingimused ei sobi hästi puude ja põõsaste kasvuks ning seega võib võsastumine võtta oluliselt kauem aega kui muudel niitudel (Metsoja 2011), peab siiski silmas pidama, et võimust võivad võtta kõrged heintaimed, angervaks või pilliroog, kuid need vaated püsivad siiski kauem avatuna. Seetõttu võib vajadusel lammialasid niita üle mõne aasta, kuivematel suvedel (Hellström 2002). Lamminiitudel üldjuhul karjatamist ei teostata, kuna loomade jalad võivad pehmet niidukamarat lõhkuda, mistõttu muutub maapind ebaühtlaseks ning mätlikuks – see raskendab edaspidist niitmist (Kukk 2001). Karjatamise vajadusel sobivad lamminiitudele eelkõige noorloomad, sobiva koormusega, et loomad sööks ära ka neile ebameeldivamad

rohttaimed (Hellström 2002), siiski peab silmas pidama, et hobused ja veised ei sobi tallamisõrnadesse kooslustesse (Talvi 2001).

Luhaniidud on väärtuslikud elupaigad ka paljudele lindudele ning kahepaiksetele (Hellström 2002, Mägi 2005), sealhulgas ka ohustatud liikidele nagu rukkirääk, suur- ja väike konnakotkas ning sookurg (Metsoja 2011). Lamminiidud on olulised ka paljude loomaliikide pesitsus- ja elupaigana. Taimestikus valitsevad sageli kõrgekasvulised kõrrelised ja tarnad (Paal 2007).

Tänapäeval kipuvad aga luhaheinamaad võsastuma ning kinni kasvama. Kuivematele heinamaadele naaseb aja jooksul mets, niiskematele aga pajuvõsa, mis muudab luha liigivaeseks ja ebahuvitavaks (Suurkask 1999), seetõttu vajab lamminiit järjepidevat ning oskuslikku hooldust. Nende pindala on teiste pärandkooslustega võrreldes vähenenud siiski üsna aeglaselt, sest hea heinasaagi tõttu on neid niidetud kuni viimase ajani (Kukk 2004b).

Lamminiitude kadumise peamiseks põhjuseks on olnud kuivendamine, poldrite rajamine ning niitmise lakkamine (Lotman 2011).

1.3.2 Aruniit

Aruniidud on lagedad või osaliselt põõsastega kaetud rohumaad, kus domineerib looduslik niidurohustu (Joonis 4.) (Semm jt. 2003), levivad kuivadel või parasniisketel mineraalmuldadel (Paal 1997). Valdav osa praegusi aruniite on sekundaarse tekkega, olles kujunenud lagedaks raiutud metsa, põõsastiku, puisniidu või mahajäetud põllu asemele (Talvi 2001). Looduslike niitude kadumise peamine põhjus on võsastumine, metsastamine ja ülesküündmine (Talvi 2012).

Joonis 4. Aruniit (Leidus 2017)

Aruniite jagatakse mulla niiskusraja, viljakuse, lähtekivimi ning sellest tuleneva koosluste liigilise koosseisu alusel (Mesipuu 2011), Euroopa Liidu loodusdirektiivi elupaigatüüpide määratluse alusel liigitatakse aruniitude alla kuivad niidud lubjarikkal alal, liigirikkad niidud lubjavaesel alal, sinihelmikaniidud, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (Lotman 2011).

Säilinud looduslikke niite kasutatakse sageli heinamaadena. Tänapäeval niidetakse enamikke looduslikke niite masinatega. Sügisel, ädala kasvades, on neil võimalik ka loomi nõrga koormusega karjatada. Väetamisest tuleb looduslikel niitudel kindlasti hoiduda (Talvi 2012).

Võrumaal esineb aruniite enim Karula rahvusparki ning Haanja kaitsealal (Mesipuu 2011) ja enamasti võivad olla arenenud kunagistest põldudest (Kuresoo 2015).

Aruniidud on Eestis kõige vähem uuritud poollooduslikud kooslused, mistõttu on nende leviku ja liigirikkuse osas toimunud muutusi raske kirjeldada, lisaks on tehtud inventuure

ainult kaitsealadel asuvatel poollooduslikel kooslustel (Kuresoo 2015). See kasvukohatüüp on eelkõige väärtuslik puhvertsoonina väärtuslikumate elupaikade vahel ning teiste elupaigatüüpide sidumiseks ühtseks terviklikuks alaks (97 hoiuala... 2016).

1.3.3 Soostunud niidud ja sooniidud ehk madalsood

Soostunud niit on turbapinnasel asuv liigniiske ja enamasti lage rohumaa (Joonis 5.) (Semm 2003), nende hulka arvatakse alad, kus turbakihi paksus ulatub kuni 30 cm. Soostunud rohumaad on tekkinud kas aruniitude soostumisel või soostunud metsade raadamisel ning seejärel ala rohumana kasutamisel (Talvi 2012). Madalsood (rohusood, sooniidud) on alaliselt liigniisked ja mullas on turbakiht üle 30 cm sügavusega (Paal 1997), liigniiskeid turvastunud pinnasel asuvaid niite võib kohata väikesepinnaliste aladena hajusalt üle Eesti, rohkem leidub neid Lääne- ja Kagu-Eestis (Talvi 2012).

Joonis 5. Taastatud soostunud niit (Animägi 2017)

Soostunud- ja sooniidud on varasematel põllumajandusliku maa nappuse aegadel olnud kasutusel peamiselt heinamaadena, vähem karjamaadena (Talvi 2012). Kuivaperioodil nende niitude põhjavee tase alaneb ja mulla veesisaldus väheneb märgatavalt. Säilimiseks on vajalik regulaarne niitmine ja heina koristamine (Semm 2003), mis siiski võib olla raskendatud, kuna kooslus vajab eritehnikat, kergemate traktorite ning topeltratate näol (Talvi 2012).

Säilinud väikesepinnalisi soostunud niite niidetakse tänapäeval praktiliselt ainult looduskaitse eesmärkidel ning koduümbruse hooldamiseks (Talvi 2012). Soostunud niidud on olulised looduskaitse all olevate käpaliste ja tarnade kasvualad.

1.3.4 Puisniit

T. Kuke ja K. Kulli (1997) järgi määratletakse puisniiduks regulaarselt niidetava rohustuga hõredat looduslikku puistut (Joonis 6.) , Talvi (2001) defineerib seda kui looduslikku heinamaad, millel kasvavad hajustalt puud ja põõsad. Puisniidu püsimise aluseks on tema iga-aastane niitmine, ning seal kasvavate puu- ja põõsarinde kujundamine (Talvi 2010). Puisniidul kui pärandkooslusel on oluline tähenuds Eesti rahvuskultuuris, olles tekkinud koos esimeste inimasulatega, kujundatud metsast seda pikkamööda harvendades, võsa lõigates, loomi karjatades ning heina tehes (Talvi 2010).

Joonis 6. Puisniit (Iseloomustus 2017)

Puisniidud on erakordselt elurikkad ning mitmekesised. Nendelt on registreeritud kasvamas üle 600 soontaimeliigi, mis moodustab ligi 40% Eesti floorast (Kukk, Kull 1997). Puisniitudel leidub vähemalt 30% meie kaitstavatest taimeliikidest (Talvi 2010), seega loetaksegi puisniidu fenomeniks tema suurt liigirikkust.

Puisniidud on sageli üsna sarnased puiskarjamaadega ning neid kaht eristatakse vaid tinglikult (Kukk 2004b). Puisniidu ja puiskarjamaa suurimaks erinevuseks loetaksegi nende kasutamise viisi, millest tulenevad erinevad liigilised ning ökosüsteemilised keskkonnad – puisniite niidetakse, puiskarjamaad karjatatakse (Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus 2016 § 3 lg 1,2).

Eestis oli 2008. aastal 6000 ha puisniitudel säilinud kõrge või keskmine geobotaaniline ja looduskaitseiline väärtus ning iseloomulik väljanägemine, lisades juurde kinnikasvamise tõttu suure osa oma väärtusest kaotanud alad, ulatu puisniiduilmeliste koosluste kogupind ligi 8500 hektarini (Sammul jt. 2008). 2016. aastal oli taastamises ning hoolduses 936 ha puisniite (Kohv 2017).

Puisniitude ja –karjamaade maksimaalse leviku ajal leidnus neid palju Eesti läänesaartel, Lääne-Eestis ja Põhja-Eestis. Kesk-, ning Lõuna-Eestis levis puisniite- ning karjamaid vaid kohati ning need olid väiksepinnalised (Granö 1922, Laasimer 1965).

2. POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE KAITSE NING TOETUSED

2.1 Poollooduslike koosluste regulatsioon Euroopas

Üle Euroopa on toimunud suur bioloogilise mitmekesisuse vähenemine põllumajandusmaastikel viimase intensiivistamise tõttu. Seega on Euroopa juhtorganid loonud erinevaid meetmeid parandamiseks bioloogilist mitmekesisust ning tõsta keskkonna kvaliteeti põllumajanduses, seda läbi ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) (Manhoudt, Snoo 2003).

Ühine põllumajanduspoliitika on üks kesksemaid Euroopa Liidu poliitikaid, mille otsuseid langetatakse põllumajanduspoliitika kulutuste puhul ühenduse tasandil ning selleks eraldatakse vajalik eelarve (EL ühine... 2017). Seega toetatakse ka poollooduslike koosluste hooldamist ning taastamist läbi ühtse põllumajanduspoliitika (ÜPP) raames saadud vahendite. 2015. aastal rakendus uus „rohelisem“ keskkonnahoidlikum poliitika, mille eesmärkideks oli kliimamuutuste, bioloogilise mitmekesisuse vähenemise ning mullastiku kvaliteedi languse peatamine. Selle süsteemi kohaselt toimub hektaripõhine toetus ka poollooduslike koosluste säilitamiseks (Ühise... 2017).

Ühtses põllumajanduspoliitikas on küll viidud läbi mitmeid reforme (Ühise... 2017), kuid praegused poollooduslikke kooslusi mõjutavad meetmed pole olnud efektiivsed, kordineeritud ega sidusad (Beaufoy, Marsden 2011). Uued meetmed läbi ÜPP loovad illusiooni kasvavast kaitsest kuid meetmed on juba vundamentaalselt vigased (Ühise... 2017) ning on Euroopa Liidu eri riikides, sarnaste poollooduslike koosluste tüüpide ning hooldusvõtete puhul, erinevalt maksustatud (Lepmets 2015). See loob erinevate riikide poollooduslike koosluste hooldajate suhtes erisusi, mille vältimine on aga ühtse põllumajanduspoliitika üks eesmärkidest (Ühise... 2017) . Lisaks määratletakse Euroopa Liidu riikides toetuskõlblikke poollooduslikke kooslusi erinevalt (Pommaret, Robijns

2011). Mõned Euroopa riigid jätavad välja toetuskõlblikest aladest poollooduslikud kooslused, millel on suur osakaal puudel ja põõsastikel, hoolimata et need omavad suurt bioloogilise mitmekesisuse väärtust, seega on sellised alad ohustatud hooldamisest välja langemisega, ehkki mõnes teises riigis võivad sellised alad olla ÜPP nõuetele vastavad (Beaufoy, Marsden 2011). Seega on puudu paindlikum meede, mida on riiklikul tasandil võimalik kohaldada vastavalt oludele (Pommaret, Robijns 2011).

On loodud rahvusvaheline kampaania „Living Land“, millega on liitunud Eestimaa Looduse Fond, Eesti Ornitoloogiaühing ja Pärandkoosluste Kaitse Ühing ning kakssada muud Euroopa organisatsiooni, eesmärgiga muuta ÜPP seniseid suundi jätkusuutlikumaks, kuna praegune põllumajanduspoliitika on siiski suure negatiivse keskkonnamõjuga – mõnedes EL riikides kasutatakse rohkelt mineraalväetisi ning pestitsiide, mistõttu on suur veereostuse oht ning kõrged ammoniaagi ja kasvuhoonegaaside emissioonid. Lisaks on täheldatud põllulindude arvukuse kiiret vähenemist nii Eestis, kui ka mujal Euroopas. Samuti ei toeta tänane ÜPP vajalikul määral kõrge loodusväärtusega põllumajandust ja pärandkoosluste säilitamist, mistõttu on poollooduslike koosluste elurikkus määratud hääbumisele (Eli... 2017).

2.2 Poollooduslike koosluste kaitse ning regulatsioon Eestis

Poollooduslike ökosüsteemide kaitse vajadus on sõnastatud erinevatel tasanditel, alustades rahvusvaheliste konventsioonide ja direktiividega ning lõpetades kohaliku tasandiga (Pärtel 2003). Eesti poollooduslike rohumaade kaitset reguleerib Euroopa Liidu poliitika (Lepasaar, Ehrlich 2015) ja liidu liikmesriigina on Eesti kohustatud tagama loodus- ja linnudirektiivi lisades loetletud elupaikade ja liikide (s.h. poollooduslikud kooslused) soodsa seisundi kogu riigi territooriumil (Karis 2015).

Euroopa põllumajanduses annavad suure osa avalike hüvede kaupu poollooduslikud kooslused, kuna on oluliselt erineva hooldamisviisiga kui intensiivse põllumajandusega kasutatavad alad. Seetõttu vajavad need alad ka teistmoodi poliitilist lähenemist (Semi-natural... 2017).

Ajalooliselt on esimeseks niitude kaitseks 1979. aastal loodud õigusakt linnudirektiiv (Lepasaar, Ehrlich 2015), mis käsitleb Euroopas olevate lindude ja nende elupaikade, seal hulgas ka poollooduslike koosluste, kaitset. 1992. aastal võeti Euroopa Liidus vastu loodusdirektiiv (Nõukogu Direktiiv 92/43 / EMÜ, 21. mai 1992), mis sätestas looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ning taimetiku kaitse, mille kohaselt on poollooduslikud kooslused väärtuslikud ja ohustatud elupaigad (Ehrlich, Habicht 2001), selle tulemusena loodi Natura 2000 väärtuslike ja ohustatud elupaikade võrgustik (Lepasaar, Ehrlich 2015), mille üks praegustest eesmärkidest on peatada elurikkuse vähenemine 2020. aastaks. Selle kaudu on Euroopa Liidus olevad riigid võtnud endale kohustuse kaitsta ohustatud liike ja nende elupaikasad, mille alla kuuluvad ka poollooduslikud kooslused (Karis 2015).

Tänu loodusdirektiivile on võimalik Euroopa Liidu liikmesriikidel taotleda liidu ühisest eelarvest ohustatud elupaikade kaitseks kaasrahastamist. Lisaks kohustab Euroopa Liit liikmesmaid välja töötama põllumajanduse keskkonnaprogramme, mille abil muuta põllumajandus loodushoidlikumaks (Lepasaar, Erchlich 2015).

Tulenevalt looduskaitseseadusest ning Vabariigi Valitsuse kehtestatud kaitsekorra-
st on kaitsealadel kehtestatud keelatud ja lubatud tegevused, vajalikud looduskaitse-
liste ja -hariduslike tegevuste üksikasjad ning tööde korraldused määratakse kaitsekorralduskavades, milles tuuakse välja kaitseväärtused, neid mõjutavad ohutegurid ning väärtuste säilitamiseks vajalikud tegevused (Karis 2015). Seega toimub poollooduslike koosluste hooldus kultuurrohumaa-
de hooldusest erinevalt – niitmist on lubatud alustada hiljem, piiratud on väetiste ning pestitsiidide kasutamine, ei ole lubatud külvata kultuuriliike ning aladel karjatavatele loomadele lisa-
ööda andmine (Poollooduslike... 2013).

Poollooduslike koosluste tegevuskava 2014-2020 (Poollooduslike... 2013) järgi on pärandkoosluste kaitse eesmärgiks tagada pikaajase mõõduka inimtegevuse kaasmõjul kujunenud koosluste ja nendest sõltuvate liikide säilimine. Iga poolloodusliku tüübi kohta on kehtestatud eraldi tegevuskavad ning seda uuendatakse iga 6 aasta tagant.

2001. aastast on poollooduslike koosluste hooldamist ja taastamist toetatud läbi riigieelarve, 2007. aastast peamiselt läbi Maaelu arengukavast saadud vahenditega, mille vastutavaks ministeeriumiks on Põllumajandusministeerium (Poollooduslike... 2013).

Riigi tasandil on pärandkoosluste kaitse korraldamisega seotud mitmed asutused nii Keskkonnaministeeriumi kui ka Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas (Karis 2015).

Keskkonnaamet korraldab loodushoiutoetuse maksmist, viib läbi kontrolle taastamise ning hooldamise raames teostatavate tööde üle. Lisaks korraldab koolitusi, poollooduslike koosluste inventuure ning tulemuslikkuse seireid. Põllumajanduse registrite ja informatsiooni amet (PRIA) koostöös Keskkonnaametiga korraldab hooldamis toetuste maksmist. Riigimaadel asuvaid poollooduslikke kooslusi haldab Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK), mis muuhulgas korraldab riigimaade kasutusse ning hooldusesse andmist ning vajadusel teeb poollooduslikul kooslusel esmase taastamise (Poollooduslike... 2013).

Paljud väärtuslikud elupaigad vajavad säilimiseks ja hea seisundi saavutamiseks passiivse kaitse kõrval ka taastamis- ja hooldustegevusi (Eesti inimarengu... 2015), Kukk jt. (2004) hinnangul ongi rohumaade kaitse puhul esmatähtis sobiva niitmis- ja karjatamisre iimi tagamine.

Et saada poollooduslikest kooslustes ning nende seisundist ülevaadet, loodi 1993. aastal looduskaitse andmebaas, mille eesmärkideks on teabe, seal hulgas ka poollooduslike kooslustega seotud info, koondamine, et seda saaks kasutada igapäevaselt looduskaitselistes t  des, hõlmates enamikku Eesti looduslikest ja poollooduslikest kooslust  pidest (Looduskaitse... 2017).  le-Eestiline kaardistamine, taimkatte inventeerimine ja andmebaaside koostamine toimus 1999-2004 aastatel (Poollooduslike... 2013). Andmebaasis kajastub digitaliseeritud ning süstematiseeritud kaardi- ja tekstiinfo, mis on saadud inventuuride ning erinevate projektide käigus, sisaldades andmeid konkreetse elupaiga seisundi, väärtuste ja liigilise koostise kohta (Looduskaitse... 2017). Igal aastal on uuendatud ligikaudu 3000-5000 hektarit poollooduslike koosluste taimeistiku ja seisundi andmeid, seisundiinfot annab riiklik seire (Poollooduslike... 2013).

2.3 Poollooduslike koosluste toetusst steemid

Poollooduslike koosluste peamiseks h vimis põhjuseks tänapäeval on nende väärkasutus. Pärandkoosluste säilitamiseks on vajalik nende iga-aastane hooldamine, mis reeglina ei ole

tasuv. Nende majandamine on keeruline, kuna alad on tihti liigniisked, kivised, raskesti ligipääsetavad, suure käsitöö või eritehnika vajadusega, lisaks on neil piiratud majandamisajad ning – võtted (Raa 2016). Seega, poollooduslikud kooslused ei saa ilma erimeetmeteta konkureerida kultuurrohumaa tasuvusega, kuna neil on ka väiksem heina saagikus ja suuremad tootmiskulud. Et säilitada poollooduslikke kooslusi on vaja toetussüsteemi, milleta kooslused häviks kiiresti maastikult (Lepasaar, Ehrlich 2015), seega pärandkoosluste majandamist ei saa Eestis üldjuhul tagada, ilma et niitmise ja karjatamise eest peale ei maksta (Kukk 2004b).

Et pärandkooslusi kaitsta, on võimalik nende taastamiseks ja hooldamiseks taotleda toetusi. Euroopa Liidu liikmesriigina kuulub Eesti ühise põllumajanduspoliitika rakendusalasle. Selle eesmärk on tagada Euroopa Liidu siseturu stabiilsus ja põllumajandustootja sissetulek, mille saavutamiseks makstakse mitmeid toetusi. Nii ühise põllumajanduspoliitika tulud kui ka kulud liiguvad läbi Euroopa Liidu ühise eelarve (Lepasaar, Ehrlich 2015).

Tänu erinevatele pindalatoetustele on poollooduslike kooslusi hakatud 21. sajandi esimesel kümnendil tasapisi taas varasemast enam põllumajanduslikuks tegevuseks kasutusele võtma (Poollooduslike... 2013).

Poollooduslike koosluste liigirikkuse säilitamist rahastatakse erinevatest allikatest. Keskkonna Investeeringute Keskuse (KIK) kaudu toetatakse nende alade taastamist ja eraldatakse investeeringuid alade taastamiseks ja hooldamiseks. Poollooduslike koosluste hooldustoetust maksab Maaeluministeerium Põllumajanduse Registre ja Infosüsteemide Ameti (PRIA) kaudu ja maaelu arengukava alusel (Soopan 2016). Lisaks toetatakse poollooduslike koosluste taastamiseks ja hooldamiseks vajalike erivahendite, karja soetamist ning taristu rekonstrueerimiseks või rajamiseks tehtavaid tegevusi (Toetuse andmise tingimused... 2014 § 5 lg 2,3,4). Toetusmäärad varieeruvad olenevalt poolloodusliku koosluse tüübist ning seal plaanitavast tegevusest (hoidmine või taastamine) (Lepasaar, Ehrlich 2015).

2.3.1 Loodushoiu toetus

Eestis on tuhandeid hektareid poollooduslikke kooslusi, mis on võsastunud või roostunud ja mida ei saa traditsioonilisel viisil – karja- või heinamaana – kasutada. Selleks, et koosluste väärtused ei kaoks tuleb ala puhastada võsast või roostikust, mõnel juhul ka mätastest (Reinloo 2012). Poollooduslike koosluste taastamise olulisus ei tähenda ainult vegetatsiooni ning fauna taastamist vaid ka ökosüsteemi ning selle teenuste taastekkimist, mida pärandkooslused pakuvad (Habel jt. 2013). Poollooduslike koosluste taastamisel ei taastu nende väärtuse aluseks olev taimkate kohe vaid alles pärast aastaid kestnud õiget majandamist (Ehrlich 2013). Selleks maksab Keskkonnaamet igal aastal loodushoiutoetust (Reinloo 2012).

Taasiseseisvunud Eesti algusaastatel loodi kaitstavate loodusobjektide seaduse lisasättega uus toetuse liik – loodushoiutoetus. Kui üldjuhul makstakse toetusi eeskätt inimese abistamiseks, siis loodushoiutoetus väärtustab eelkõige loodust, selle mitmekesisust inimtegevuse kaudu. Kaitsealade juhtkonnad ja maakondlikud keskkonnateenistused sõlmisid maaomanikega lepingud väärtuslikemate ranna-, lammi-, puis- ja aruniitude ning puiskarjamaade ja loopealsete hooldamise kohta (Zingel, Tambets 2004). Eestis alustati riigieelarvest kaitsekorralduskava alusel niitude hooldamise toetamise maksmist esmakordselt 1996. aastal Matsalu märgalal (Talvi 2012).

Alates 2001. aastast kehtib üle Eesti ühtne niitude kaitse korralduse süsteem, mis vastab Euroopa Liidu maaelu arengu määrusele (Kukk 2004b). Sellega kaasnev toetus oli mõeldud eelkõige pärandkoosluste säilitamiseks, tulevikus üha enam ka taastamiseks, mis on oluliselt kulukam ja töömahukam (Alasi 2001).

Aastast 2004 makstav loodushoiutoetust saavad taotled kõik, kelle kasutuses on maa, mis on kantud registrisse kui taastamist vajav poollooduslik kooslus. Toetuse määr sõltub sellest, milliseid töid tuleb taastaval alal teha, mida tihedam on võsa, seda kõrgem ka toetus (Reinloo 2012). Võrreldes majandamisega on taastamine tunduvalt töömahukam, sageli käsitööd eeldav ja seega ka sageli mitmeid kordi kallim (Ehrlich 2013). Keskmiselt kulub 1 ha taastamiseks 1000 eurot. Aastaks 2020 planeeritakse taastada veel 18 000 hektarit poollooduslikke kooslusi, mille hinnanguline maksumus on 18 miljonit eurot (Poollooduslike... 2013).

Poollooduslike koosluste taastamiseks on võimalik raha leida nii siseriiklikest allikatest (KIK) kui välisvahenditest (Ühtekuuluvusfond, LIFE). Euroopa Liidu looduskaitseprogrammi „Life Nature“ raames on Eestis korraldatud mitmeid pärandkoosluste taastamise ja hooldamise projekte (Poollooduslike... 2013), lisaks korraldavad loodustalguid Eestimaa Looduse Fond ning Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

Loodushoiu toetuse maksmist korraldab Keskkonnaamet, sealhulgas viib läbi ka kohapealsed kontrollid loodushoiutoetuse raames teostavate tööde täitmise osas (Poollooduslike... 2013).

2.3.2 Poollooduslike koosluste hooldamise toetus

Maahooldustoetus erineb põhimõtteliselt teistest põllumajandustootjaile makstavatest toetustest (Ehrlich 2004). Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse üldeesmärk on parandada poollooduslike koosluste ja nendega seotud liikide seisundit, sealjuures suurendada hooldavate alade pindala, elurikkus ja maastikulist mitmekesisust (Poollooduslike... 2013). Poollooduslike koosluste hooldamise toetusel on lisaks looduskaitsele efektile ka oluline sotsiaalne ja regionaalpoliitiline väärtus. Erinevalt enamikest põllumajandustootjaile suunatud toetustest ja laenudest on maahooldustoetus kättesaadav ka maaelanikkonna vähemkindlustatud osale, vähendades nii tööpuudust ja sotsiaalset ebavõrdsust (Ehrlich 2004).

Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus on hüvitis, mis makstakse taotlejale looduskaitseseaduse nõuete täitmisega kaasneva saamata jäänud tulu ning alade hooldamisest tingitud lisakulude katteks (Möllet 2007). Võimalik on taotleda toetust ka poollooduslike kooslustega seotud investeeringute tegemiseks, hooldavatele aladele juurdepääsu rajamiseks, niitmisvahendite ja kariloomade soetamiseks (Poollooduslike... 2013).

Maaelu arengukava 2007-2013 järgi maksti poollooduslike koosluste hooldamise toetust ainult Natura 2000 alal asuvale pärandkooslusele, millele ei tohtinud lisaks taotleda teisi pindalatoetusi. Töö valmimise aastal kehtiv Maaelu arengukava 2014-2020 järgi makstakse

hooldamise toetust kaitsealal, hoiuala, püsielupaigal või kaitstava looduse üksikobjektidel asuva poolloodusliku koosluse hooldamise eest, ning poollooduslikule kooslusele on võimalik nõuetele vastavuse korral taotleda ka muid pindalatoetusi (PRIA 2016). Poolloodusliku koosluse hooldamise kohustuse raames tuleb täita poollooduslike koosluste hooldamise nõudeid viie kalendriaasta jooksul (kohustuseperiood) (Seletuskiri... 2015).

Pärandkoosluste hooldamise toetust makstakse, kui toetuse taotleja hooldab nõuetekohaselt poollooduslikku kooslust (Poollooduslike... 2013). Taotlejale väljastab poolloodusliku koosluse hooldamise kohta üksikasjalised juhtnöörid Keskkonnaamet, milles on lisaks seadusandlusest tulenevad nõuetele lisaks ka sätestatud individuaalsed soovitusel konkreetses ala hooldamiseks (Poollooduslike... 2013). Maaelu arengukava järgi sõltuvad nõuded ka hooldamise võttest – kas toetuse taotleja hooldab poollooduslikku kooslust karjatamise või niitmise teel – ning koosluse tüübist, mille kohta toetust taotletakse.

Toetuse määrad reglementeeritakse määrusega „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus“ ning Määruse §3. välja toodud toetused arvestatakse järgmiselt:

- 1) puisniidu niitmise korral 450 eurot;
- 2) puiskarjamaa karjatamise korral 250 eurot;
- 3) kadakatega niitude karjatamise korral 250 eurot;
- 4) kadakatega niitude niitmise korral 185 eurot;
- 5) muu niidu karjatamise korral 150 eurot;
- 6) muu niidu niitmise korral 85 eurot.

Toetuse menetlejaks on Põllumajanduse Registrate ja Infosüsteemi Amet (PRIA) (Maahooldus 2017), sealhulgas kontrollib taotluses esitatud andmete õigsust ja toetuse saamise nõuetele vastavust. Kontrolli poollooduslike koosluste hoolduse nõuete täitmise osas teeb Keskkonnaamet arengukavas ettenähtud ulatuses ja oma pädevuse piires. (RT I, 24.04.2015, 7).

3. PROBLEEMID POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE SÄILITAMISEL

3.1 Poollooduslike koosluste kadumise põhjused

Poollooduslike koosluste näol on tegemist inimmõjul arenenud ökosüsteemidega, seetõttu on nad ka suurimas hävimisohus elupaikadeks Eestis (Pärtel jt. 2007).

Poollooduslike koosluste tegevuskava 2014-2020 (2013) järgi on poollooduslike kooslusi ohustavad tegurid võsastumine, ebasobivad hooldusvõtted ning kvaliteet, koosluste kultuuristamine, killustamine, ehitamine, kuivendamine, poollooduslike kooslusi käsitlevate andmebaaside info ühtimatus. Eesti suundumuseks on looduslike elupaikade hävimine maakasutuse intensiivistamise tõttu, ning poollooduslike elupaikade kadumine aktiivse maakasutuse lõpetamisega (Eesti keskkonna... 2005).

Kukk ja Kull'i (1997) hinnangul oli poollooduslike koosluste leviku kõrgaeg 19. sajandi lõpul, kui looduslikud rohumaad hõivasid kuni 1/3 Eesti pindalast. Esimese suurema hoobi poollooduslikele kooslustele andis Teine maailmasõda, mil sõjategevuse tõttu vähenes loomapidamine ning hulk niidualasid võsastus (Kukk 2004b). 20. sajandi keskpaigas toimus järsk pärandkoosluste arvu vähenemine, mis oli põhjustatud maaelu arenguga muutunud majandamisviisidest: kasutusele võeti uuem tehnika, teostati maaparandust, suurenes kultuurrohumaade osa, lisaks kollektiviseeriti põllumajandus, rajati uudismaad ning loobuti käsitsi ja hobuniidukiga heinatööst (Talvi 2001). Puisniidud, heina- ja karjamaad muudeti kultuurrohumaadeks, lasti kasvada segametsaks või metsastati, sajandeid niidetud ja karjatatud ranna- ja luhaniidualad kasvasid pilliroogu ja võssa (Talvi 2012). 1960. aastatest alates hakkas üha suuremat rolli mängima ka heina söödaväärtus, mis luhaniitudel kasvavatel tarnadel oli võrreldes kõrrelistega väga madal, mistõttu luhad kuivendati ja rekultiveeriti või hüljati (Kuresoo 2015). Üle Euroopaliselt ongi suurimaks ohuks, pikemas perspektiivis, poollooduslike koosluste hülgamine.

Põllumajanduse intensiivistamise tõttu, kus viljakamad poolloodusliku kooslused on kultuuristatud (küntud, külvatud, väetatud) ning tootlus kontsentreeritud kõrge produktiivsusega aladele, on poollooduslike koosluste majandamine kaasajal vähenenud. Selle tagajärjel on tekkinud niidukoosluste võsastumine (Pärtel jt. 2007) ja hävinud suur osa mitmekesisest ja mosaiiksest talumaastikust (Talvi 2001).

Samuti on osa rohumaid kadunud elamuehituse ning tehnoloogiliste rajatiste levimise tõttu (Pärtel jt. 2007). Teede ja ehitise rajamisega kaasneb ka poollooduslike koosluste killustamine, mille tulemusena tekivad niiduala asemele mitu üksteisest eraldatud ja algsest väiksemat niidulaiku, väheneb alade sidusus ja ajapikku viivad need muutused liigikoosseisu muutumisele ja elurikkuse vähenemisele. Arendustegevusega kaasneb tihti ka kuivendamisvajadus, mis on suureks ohuteguriks märgadele niitudele (Poollooduslike... 2013).

3.2 Probleemid poollooduslike koosluste säilitamisel tänapäeval

Poollooduslike püsikarjamaade hävimise peatamine on Euroopa bioloogilise mitmekesisuse seisukohast üks olulisemaid tegureid (Semi-natural... 2017). Eesti keskkonnanärateegia 2030 (2005) hinnangul ei väärtustata piisavalt elurikkuse säilitamise vajalikkust, ei osata hinnata looduse mitmekesisust kui ressursi, mis loob alused parema elukvaliteedi saavutamiseks. Tänapäeval hooldatakse poollooduslike kooslusi jätkusuutlikult ainult loodushoiu eesmärgil (Kuris jt. 2015).

Pärtel (2003) kirjelduse järgi on raamistik poollooduslike koosluste kaitseks olemas, kuid see ei toimi. Probleeme on nii Euroopa Liidu üldise raamistiku kui ka selle rakendamisega Eestis, mis seab pärandkoosluse majandajad võrreldes teiste põllumeestega ebavõrdsesse olukorda (Lotman jt. 2012). Eri liiki maastike omavahelise sidususe ja maastike mitmetarbelisuse säilitamiseks tuleb maastikupoliitikat rohkem integreerida eri tegevusvaldkondade (looduskaitse, muinsuskaitse, metsanduse, põllumajanduse, ehitustegevuse jne) poliitikatesse (Eesti keskkonnanärateegia... 2005). Looduskaitseliste ja maaelu arengut toetavate eesmärkide täitmist raskendab ka koordineerituse puudumine.

Maaelu arengut toetavad meetmed on suunatud eelkõige tootva põllumajanduse toetamiseks, mitte ökosüsteemiteenuste ja elurikkuse kui avaliku hüve säilimiseks (Eesti... 2013).

Rahastamise valdkonnas tulebki luua tingimused selleks, et poollooduslike koosluste toetusmeetmete hulgas oleks tulevikus nii üldised tavahoolduse tagamise abinõud kui ka võimalus toetada lisategevust. Praegune projektipõhine rahastamine loob sageli ebakindla olukorra, kus ei ole teada, kas näiteks taastamistööde jätkamiseks järgmisel aastal rahalisi vahendeid jagub. Samavõrra oluline on tõhustada praegusi mooduseid, nii nõustamise ja teavitamise kui ka kontrollimise kaudu (Kose jt. 2011). Teisalt on toetussüsteem muudetud nii keerukaks, et põllumees, kelle peamine fookus on talupidamisel, võib jääda hätta (Lepmets 2015) nii tähtaegade täitmisel kui ka temale suunatud võimalikest toetustest, teadmatuse tõttu, ilma jäämiseni. Seega - põllumehed peavad bürokraatiat suureks ja erinevaid nõudeid, sealhulgas keskkonnaga seotuid, mõttetult keeruliseks (Lotman 2017).

Poollooduslike rohumaaade kasutamist ei saa stimuleerida üldiste, kogu põllumajandust kui majandusharu puudutavate meetmetega. Põllumajanduslik tootja, kes kasutab poollooduslikke rohumaid, on kultuurrohumaaade kasutajaga võrreldes üldjuhul majanduslikult halvemas olukorras ja tema toodang vähem konkurentsivõimeline (Ehrlich 2013).

Riigikontrolli (Karis 2015) hinnangul pole seatud eesmäärke poollooduslike koosluse hooldamisel saavutatud, kuna kaitsetööde toetusskeemid ei motiveeri maahooldajaid piisavalt, looduskaitse korraldus on eri asutuste vahel ning maaomandist sõltuvalt killustatud ning ei taga tööde tegemist aladel, mille hooldamise vastu pole huvi piisav. Täna sel päeval on poollooduslike koosluste hooldamise ja taastamise initsiatiiv maaomanike ja maakasutajate käes ning sageli ei ole neil ettekujutust taastatavast kooslusest ja selle oodatavatest parameetritest. Samuti puuduvad ligi pooltel kaitsealadel kinnitatud kaitsekorralduskavad, milles oleks täpsamalt määratud kindlaks kaitsetööd, sh tegevused, mis on vajalikud poollooduslike alade säilitamiseks. Seega on Euroopas asuvate poollooduslike koosluste kõrge ökosüsteemi väärtuse ning neid ähvardavate ohtude tõttu, oluline leida ka õiged meetodid hindamaks pärandkoosluste hetkeolukorda ning edaspidiste bioloogiliste kahjude vähendamiseks (Carboni jt. 2015).

Probleemiks on ka pärandkoosluste andmebaasides olev info, mis võib olla kohati ebaühtlase kvaliteediga, mille tulemusena põhjustab valesid hooldusvõtteid, kaitseotsuseid ja –

eesmärgipüstitusi (Poollooduslike... 2013). Kohati on olnud kaasajastamata ka Keskkonnaregister, mille andmete järgi on poollooduslikeks koosluseks registreeritud kooslus, mis looduses ei vasta kirjeldatud elupaiga tüübile või on täielikult degenereerunud (Animägi 2017).

Eesti keskkonna strateegia 2030 (2005) järgi poollooduslike koosluste säilitamise üheks põhiprobleemiks on ka eri põhjustest tingitud maakasutuse muutumine ja polariseerumine. See toob endaga kaasa väärtuslike maastike ja koosluste hävimise ja fragmenteerumise (Kuris jt. 2015).

Käesoleval ajal on poollooduslike koosluste säilimise huvi ainult looduskaitseorganitel. Tuleks paremini ära kasutada võimalused ja ökosüsteemi teenused, mida rohumaad pakuvad, et muuta rohumaade majandamine jätkusuutlikumaks ning vähem sõltuvaks toetustest. Rohumaaviljelus ainult looduskaitse eesmärkidel ei tööta, ainult majanduslikult tasuvad struktuurid on elujõulised (Kuris jt. 2015).

Strateegilisest valikust lähtuvalt on looduse ja maastike mitmekesisuse tervikliku säilitamise ning planeeritavate kaitsemeetmete võimalikult suure efektiivsuse tagamise jaoks vajalik kaitsta maastikke riigi territooriumil tervikuna, suunates maakasutust ka väljaspool kaitstavaid alasid. See tagab maastike kui ka liikide mitmekesisuse säilimiseks vajalikud tingimused. Sarnaselt maastike ja koosluste ühtse tervikuna käsitlemise vajadusega on otstarbekas vältida liigirikkuse ja elustiku liikide elupaikade hävimist ning vähenemist, mitte tegeleda tagajärgedega (Eesti Keskkonna strateegia 2030 2005).

Poollooduslike koosluste hooldamises tekitab probleeme olukord, kus seni hooldatud aga nüüd riigimaade reformimise ning Riigimetsa Majandamise Keskusele üle antavad poollooduslikud kooslused, on jäänud hoolduseta, kuna reformimine ja uute lepingute sõlmimine võtab aega. Samas on maahooldajatel Keskkonnaametiga seotud kohustused maad hooldada, kuid ilma kehtivate rendilepinguteta toetusi ei maksta – erinevate ametkondade vaheline koostöö ei toimi ning see tekitab maahooldajatele raskusi ning pärandkoosluste seisukorra võimalikku halvenemist (Lättemäe 2014). Poollooduslike koosluste hooldamisel tuleb püüelda kestlikkuse poole (Tõnisson 2012), kuid maareformi käigus, RMK poolt korraldavate enampakkumistel, võivad senised pärandkoosluste hooldajad jääda hooldusõigusest ilma (Lember 2015) ning see tekitab lisapingeid maahooldajatele ning ametkondade vahele.

Balti riikides, nagu ka mitmel pool mujal Euroopas, on maapiirkondades toimumas marginaliseerumise protsess ning rahvastiku vähenemine sotsiaalsetel ja majanduslikel põhjustel, sellega kaasneb tööjõu vähenemine, mistõttu loobutakse rohumaade hooldamisest. Lisaks puuduvad majanduslikud stiimulid, mille tõttu rohumaad sageli metsastuvad või muudetakse intensiivselt kasutatavateks põllumaadeks (Kuris jt. 2015). Kuna inimesed on kolinud linnadesse, hooldatakse poollooduslikke kooslusi valdavalt niites, mitte karjatades (Tõnisson 2012). Pärandkooslustel on keelatud kasutada hekseldamise võtet ning niite maha jätmine (Toetuse... 2016), siis eelkõige luhtadelt saadud niitega pole midagi peale hakata, kuna loomasöödaks tarna rohkuse ning hilise niitekohustuse tõttu ei sobi (Kuris jt. 2015), seega on neid jäetud servaaladele (Kuresoo 2015) või veetud metsa alla roiskuma (Tõnisson 2012). See omakorda reostab ja risustab keskkonda (Kuresoo 2015). Üheks võimaluseks on saadud niite kasutamine biokütusena, mida praktiseeritakse Eestis ühes katlamajas Lihulas (OÜ Lihula... 2017), paraku ei põle luhahain ka selleks spetsiaalselt kohandatud katlamajas korralikult ning jätab palju tuhka, lisaks võib luhahaina transportimine osutuda liiga keeruliseks ning kalliks (Kuresoo 2015). Seega eelistatakse enamusest biokatlamajades kasutada puiduhaket. Siiski peetakse perspektiivseks luhahainast biogaasi tootmist, kuid hetkel ei ole selleks ühtegi rajatist valminud (Kuresoo 2015). Kuna enamus kooslusi on moodustunud läbi loomade karjatamise (veised, lambad, hobused või nende kombinatsioon) siis see on ka peamiseks poollooduslike koosluste hooldamisvõtteks, et säiliks ning taastuks tüüpilised taimeliigid (Dostalek, Frantik 2008), karjatamine on aga erinevalt niitmise protsessist pidev protsess, mis eeldab loomade ja nendega seotud infrastruktuuri olemasolu kohapeal, ning loomade transporti. (Ehrlich 2013), kuid ilma püsiasustusega maal loomapidamist praktiseerida ei saa.

Poollooduslike koosluste olukorda on raskendanud ka olukord, kus Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (2006) järgi ei toetatud väljaspool kaitsealasid olevaid poollooduslikke kooslusi, mistõttu riiklikest toetusskeemidest välja jäänud kooslusi enamasti ei hooldatud ning seetõttu on nende hetkeolukord halb (Karis 2015). Eesti maaelu arengukavas 2014-2020 (2013) viidi sisse muudatus, et ka väljaspool kaitsealasid olevate pärandkoosluste hooldamine on teatud nõuete täitmisel toetatav.

Pärandkoosluste hooldamine on raskendatud liigniisketel lammialadel ning sooniitudel, mis vajavad spetsiaalset tehnikat kergemate traktorite ning topeltratate näol (Talvi 2001), see

nõuab hooldajalt lisainvesteeringute tegemist, mille puudumise tagajärjel võib pärandkooslus hooldusest välja langeda.

Poolloodusliku koosluse hooldamise takistavaks teguriks on ka puudulik infrastruktuur, mille tõttu ei pääse masinate või loomadega hooldatavale alale. On oluline rajada juurdepääsuteid, koolmekohti ning vajadusel korrastada maaparandussüsteeme, siiski silmas pidada, et selle tegevusega ei kahjustataks alade teisi kaitse-eesmärke (97 hoiala... 2016).

Pärandkooslusi on võimalik hoida üksnes neid majanduslikult kasutades, kuid olukorras, kus heinal või loomasaadustel pole otsest väljundit ka mahetoodanguna, tuleb maahooldajale ka edaspidi toetusi peale maksta, iseasi on see, kas selline toetustel elamine on jätkusuutlik (Kukk 2004c).

4. UURIMISMETOODIKA

4.1 Küsimuste koostamine

Käesolevas magistritöös kasutati andmekogumismeetodina poollooduslike koosluste hooldajatele suunatud kirjalikku küsitlust, kus uuritavatel tuli vastata 28-le küsimusele. Oli nii avatud vastustega, kui ka suletud vastustega küsimusi (Lisa 1). Sellise küsitluse eeliseks on lihtsus ning võimalus hõlmata suurt osa uuritavatest. Probleemiks võib kujuneda avatud küsimustele ebamääraste vastuste andmine, seega töö autor lisas avatud küsimusele eelnevas küsimuseks suunava, valikvastustega küsimuse. Teiseks probleemiks võib kujuneda tagastatavate ankeetide hulk, selle ennetamiseks tehti küsimustik vastajatele võimalikult aegasäästvaks ning lihtsaks, samas jättes avatud küsimuste näol võimaluse uuritaval oma nägemuse ning arvamuse kirjutamiseks. Suletud küsimuste vastuste analüüsimiseks jaotati ankeedid vastavalt igale vastusevariandile kategooriatesse, ning loeti küsitluste mahud üle. Avatud küsimuste puhul märgiti kõik kirjutatud arvamused üles. Töö edasises käigus arvutati välja vastuste protsentuaalsed osakaalud. Andmete töötluks kasutati Microsoft Excel programmi ning koostati andmete lihtsamaks jälgimiseks tabelid ning joonised.

Küsimustik koosnes kolmest tinglikust osast, millest esimese osa eesmärgiks oli taustainformatsiooni kogumine vastaja kohta, teise osa moodustasid küsimused pärandkoosluse olulisuse, hooldamise ning seda motiveerivate või pärssivate tegurite kohta. Kolmas blokk küsimusi oli suunatud maahooldaja rahulolu uurimisele poollooduslike kooslustega seotud ametkondade (PRIA, Keskkonnaamet, RMK, Põllumajandus amet) tegevuste suunal. Küsimused koostati kirjanduse ning eelnevalt läbiviidud ametnike intervjuude põhjal, lisaks kajastavad mitmed ajalehed maahooldajate probleeme seoses poollooduslike koosluste hooldamisega. Samuti lähtuti mõne küsimuse koostamisel ka Rainer Persidski (2008) magistritööst teemal “Maaharijate hoiakud poollooduslike koosluste hooldamisel ning hoiakuid mõjutavad tegurid”.

4.2 Küsitluse valim ning läbiviimine

Käesoleva töö valimiks olid Võrumaal asuvate poollooduslike koosluste hooldajad ning omanikud. Valimi valiku määravaks teguriks oli töö autori enda seotus Võrumaaga.

Küsitlus viidi läbi Internetis, docs.google.com keskkonnas, kus ankeet oli üleväl võimalikuks vastamiseks ajaperioodil 15.02.2017 – 31.03.2017 (59 päeva). Võimalike vastajate andmed saadi PRIA kodulehelt, poollooduslike koosluste erinevate aastate hooldustoetuste saajate nimekirjast (Toetuse saajad 2017), milles oli kajastatud toetuse saaja nimi või äriühing. Mõnel juhul oli nime asemel PRIA määratud numbrikood, mille järgi toetuse saajat ei olnud võimalik tuvastada. 2015. aasta Võrumaal asuvate poollooduslike koosluste hooldamistoetuse nimekirjas oli 59 maahooldajat, nendest 20 puhul oli toetuse saaja nime asemel numbrikood. Toetuste saajate nimede ja äriühingute põhjal otsis töö autor välja nende võimalikud e-posti aadressid ning saatis neile e-kirja, palvega täita hüperlingiga kaasasolev ankeet. Selle meetodi negatiivseks küljeks oli teadmatus, kes on ankeedile vastanud ja kelle võiks saata meeldetuletuseks uue e-kirja. Lisaks saadi kaheksal juhul hooldajaga kontakti läbi sotsiaalmeedia või läbi töö autori enda tutvuste. Maahooldajaid, kelle e-posti aadressi või suhtlusvõrgustike kontakte ei olnud võimalik leida, küsitles töö läbiviija mõnel juhul telefoni teel, saades telefoninumbrid läbi tutvuste. Selle meetodi negatiivseks küljeks, võrreldes kirjaliku ankeediga, oli suur ajakulu. Kokku saadeti välja 28 e-kirja, telefoni teel küsitleti 9 inimest. Küsitluse tulemusena saadi vastuseid 30-lt maahooldajalt.

4.3 Poollooduslike kooslustega tegelevate ametnike intervjuud

Et saada teada poollooduslike kooslustega tegelevate ametnike arvamust maahooldajate motivatsioonist ja hoiakutest ning ametnike endi mõtteid seoses poollooduslike koosluste hooldamisega, viidi läbi üks pool-struktrueeritud intervjuu ja saadeti kaks küsimustikku.

Ametkondade esindajateks valiti Võrumaa piirkonnaga seotud ametnikud Keskkonnaametist, RMK-st ning Põllumajandusametist, kes tegelevad otseselt Võrumaal asuvate poollooduslike koosluste hooldamise reguleerimisega ning kontrolliga. Algselt soovis töö autor intervjuud läbi viia ka PRIA ametnikuga, kuid nendega konsulteerides selgus, et üldjuhul PRIA ametnikud kohapealseid kontrolle poollooduslikel kooslustel läbi ei vii ning puutuvad poollooduslike koosluste hooldamisteamaga kokku ainult hooldamise toetuste taotluste menetlemisel või mõnel juhul kontrollivad poollooduslikel kooslustel karjatamise puhul loomade heaolu. Seega intervjuud PRIA ametnikuga läbi ei viidud. Keskkonnaameti, RMK ja Põllumajandusameti ametnikega viidi intervjuud läbi erinevatel viisidel, tulenevalt nende omast soovist. Samuti oli erinevate ametkondade ametnikele erinevad küsimused, lähtudes nende seotuse ja tegevusega poollooduslike koosluste järelvalves.

RMK ning Keskkonnaameti ametnikega viidi läbi intervjuud e-kirja teel, kuna selline viis oli ametnike jaoks sobivaim, küsimustik saadeti ametnikele 2017. aasta jaanuaris. Kirjalikult läbi viidud intervjuud salvestati koheselt tekstifailina (Lisa 2, Lisa 3). Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdonna Võru maakonna ametnikuga viidi läbi suuline poolstruktureeritud intervjuu (*face to face*), mis põhines konkreetsetel küsimustel, kuid vastusevariante polnud ette antud ning küsimuste alusel kujunes vaba vestlus (Flick 2009), intervjuu viidi läbi 2017. a. jaanuaris, kestvusega üks tund. Vestlus dokumenteeriti ülesmärkimise teel (Lisa 4).

Intervjuude eesmärgiks oli saada teada, mis on ametnike meelest suurimateks takistusteks poollooduslike koosluste hooldamisel, millised eesmärgid täidavad hooldust raskendavad nõuded ning kuidas hindavad ametnikud hooldajate rahulolu.

5. KÜSITLUSE JA INTERVJUUDE TULEMUSED

5.1 Ülevaade hooldajatest ning hooldatavatest poollooduslikest kooslustest

Poollooduslike koosluste hooldajate ankeet-küsitlusele vastas kokku 30 Võru maakonna maahooldajat, mis moodustab 50,8% kogu valimist (2015. aasta toetuse saajate põhjal) (Toetuste saajad 2017). Nende hulgas oli ka kolm vastajat, kes lisaks Võrumaal asuvale poollooduslikule kooslusele hooldas ka mujal maakonnas asuvat pärandkooslust – ühel juhul Saaremaal ning kahel juhul Valgamaal. 82% vastanutest olid mehed ning 18% naised. Vastajate keskmine vanus oli 50 aastat, sealhulgas oli vanim vastaja 79 aastane ja noorim 24. Kolm vastajat jätsid oma vanuse märkimata. 53% vastajatest oli kõrgharidusega, 20% keskeriharidusega, kesk- ja põhiharidusega vastajaid oli mõlemal juhul 4.

Võrumaa uuringualas leidis poollooduslike koosluste tüüpidest enim lammi- ehk luhaniite, seda 52% ulatuses, järgnesid aruniit (35%) ning puiskarjamaa (10%). Kahel juhul oli hooldatavaks koosluseks märgitu sooniit (madalsoo) ning ühel juhul soostunud niit. Kolm vastajat hooldasid muud poollooduslikku kooslust, jättes niidutüübi täpsustamata.

Küsimusele „Millises omandis on poollooduslik kooslus?“ vastas 24 maahooldajat (80%), et on hooldatava poolloodusliku koosluse omanik, nende hulgast märkisid kolm hooldajat lisaks, et hooldavad ka poollooduslikke kooslusi, mis on renditud eraisikult ning Riigimetsa Majandamise Keskuselt. Ühel juhul oli lisaks omaniku staatusele märgitud ka renditud variant. Kolm vastajat hooldavad RMK-lt renditud kooslust, sama arv vastajaid rendib pärandkooslusi eraisikutelt, -firmadelt. Seda küsimust ajendas uurima asjaolu, et hooldatava poolloodusliku koosluse päritolu võib mõjutada hooldamise järjepidavust. Võib eeldada, et omanik on hooldamisel järjepidavam, kui seda on rentnikud.

Tervelt 77% vastajatest märkis küsimuses 6. „Kas poollooduslik kooslus asub looduskaitse alal?“ vastuseks, et hooldatav kooslus asub täielikult looduskaitse alal. Neli vastajat (13%)

märkisid sobivaks variandiks, et pärandkooslus asub kaitsealal osaliselt, ning kahe vastaja hooldatav pärandkooslus ei asu kaitsealal. Üks vastaja valis vastusevariandi „ei oska öelda“.

Maahooldajatelt uuriti, kas nende hooldatavatel kooslustel on tehtud taime-inventuure. Tervelt 67% hooldajatest seda ei teadnud, küll aga lisati ühel juhul hiljem juurde, et pärandkooslusel on käinud tudengid „midagi tegemas“ ning palju linnuvaatlejaid. Kaks vastajat teadsid, et poollooduslikul kooslusel on tehtud taime-inventuure ning ülejäänud uuritavad (27%) vastasid, et ei ole tehtud.

5.2 Hooldajate motiveeritus ning hooldust takistavad tegurid

Küsimuse number 8 „kas peate poolloodusliku koosluse säilimist tähtsaks?“ puhul pidasid peaaegu kõik vastajad (94%) poollooduslike koosluste säilimist tähtsaks, ainult kaks vastajat seda tähtsaks ei pidanud. Ühe vastaja edasist ankeeti analüüsides selgus, et tema poolt hooldataval poollooduslikul kooslusel on probleem liigniiskuse ning suure umbrohtumusega, mis võib mõjutada maahooldaja väärtushinnanguid seoses pärandkoosluse säilimisega, teise vastaja puhul ilmseid probleeme välja ei tulnud.

Rohkemade valikvastuste variantide ning avatud vastustega küsimuste puhul koostati tulemuste lihtsamaks jälgimiseks tabelid või joonised. Üheksanda valikvastustega küsimuse puhul uuriti, mis motiveerib poollooduslike koosluste hooldajaid kooslusi hooldama (Tabel 2). Antud küsimusele oli võimalik vastata mitme võimaliku vastusevariandiga. Kuna tegemist oli suletud küsimusega, siis lisati vastajate mugavuseks omapoolse variandi kirjutamise võimalus, mida kasutaks üks vastaja.

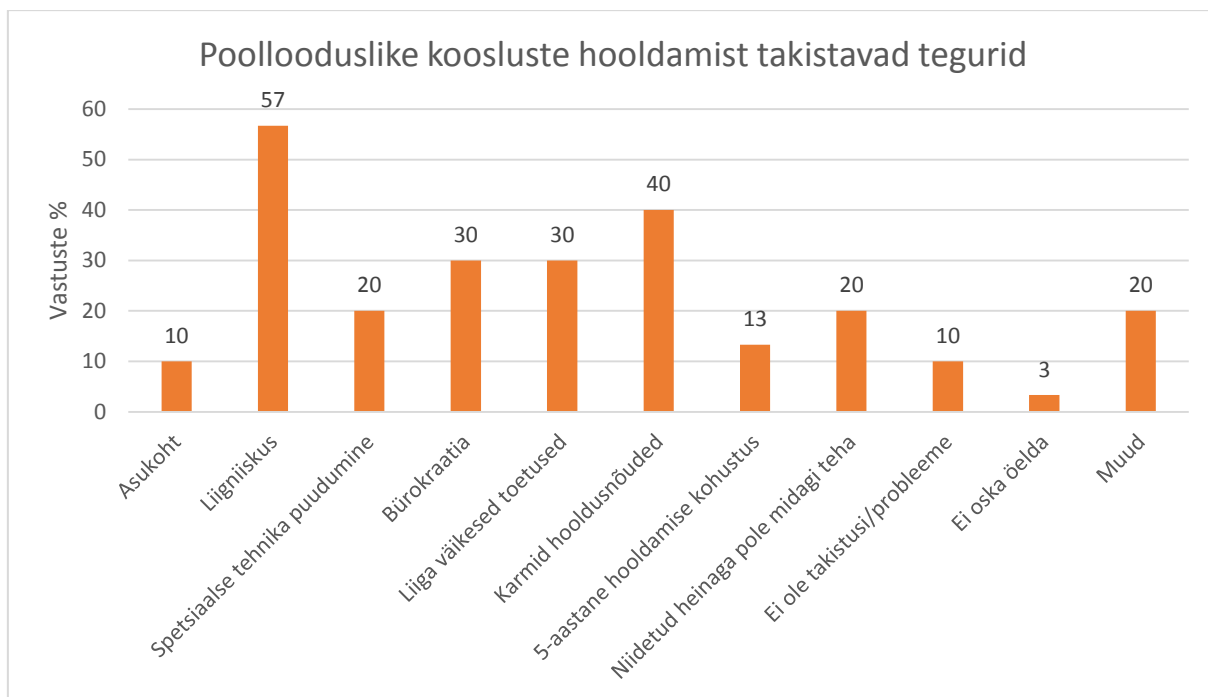
Tabel 2. Mis teid motiveerib hooldamaks poollooduslikke kooslusi?

Vastus	Vastanud inimeste arv	%
Kultuurilise pärandi säilimine	10	33
Liigirikkuse säilimine	18	60
Maastiku mitmekesisuse säilimine	15	50
Haruldaste liikide/koosluste säilimine	13	43
Rahalised toetused	22	73
Niite saamine	7	23
Loomaliha saamine	8	27

Võrumaa maahooldajate hinnangul on suurimateks poollooduslike koosluste hooldamise motivaatoriteks saadavad erinevad rahalised toetused, lausa 73% vastanutest märkisid selle enda jaoks motiveerivaks aspektiks, liigirikkuse säilimine motiveeris 60% vastanuid ning maastiku mitmekesisuse säilimine 50%. Väiksemaiks osakaaludeks olid niite ning loomaliha saamine, millest võib järeldada, et enamus vastajaid ei pruukinud olla loomapidajad. Ühel juhul oli vastaja kirjutanud vastusevariandi „muud“ alla, et peab motiveerivaks rukkiräägu elupaiga säilitamist, see vastus loeti kategooria „haruldaste liikide/koosluste säilimise“ hulka.

Maahooldajate motiveeritust võib välja lugeda ka küsimusest, mis uuris, kui paljud hooldajad peavad poollooduslike koosluste koolitustel ja infopäevadel käimist oluliseks ning kas nad on sellest ka ise huvitatud. 43% vastajatest leidsid, et jah, nad on ka ise olnud huvitatud koolitustel käimisest, 30% ei olnud sellest huvitatud. 27% vastajatest ei osanud hinnangut anda.

Uuringust selgub, et poollooduslike koosluste hooldajad peavad nende alade säilimist tähtsaks, kuid siiski võib leida takistusi, mis võivad hooldamise kvaliteeti ning hooldamist üldse takistada, seega küsiti vastajatelt, millised on maahooldamise juures takistavad tegurid. Vastused on toodud välja joonisel 7.

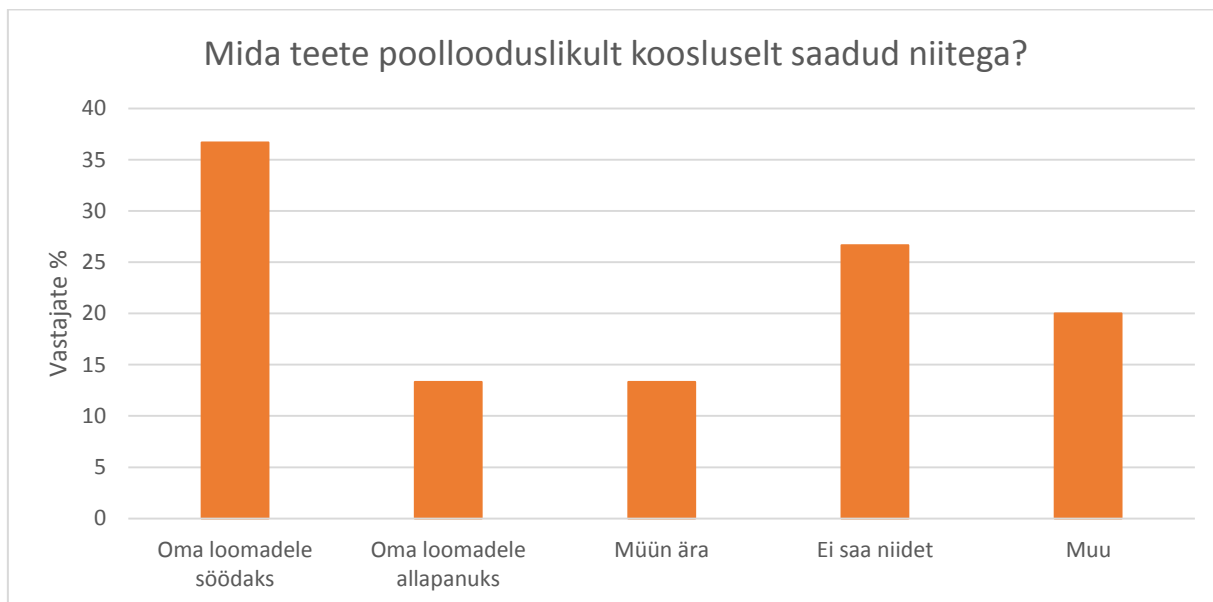

Joonis 7. Poollooduslike koosluste hooldamist takistavad tegurid

Jooniselt on näha, et suurimaks takistavaks teguriks on nimetatud liigniiskust, mis tõenäoliselt on probleemiks just lamminiitude hooldajatele, keda oli antud küsimustikule vastajatest 50%. Järgmisteks suurimateks takistavateks teguriteks on märgitud riigipoolse tegevusega seotud kategooriad: karmid hooldusnõuded (40%), bürokraatia (30%) ning liiga väikesed toetused (30%). 10% vastajatest ei olnud kogenud takistavaid tegureid ning 3% ei osanud küsimusele vastata. Küll aga oli kuus vastajat soovinud lisada omapoolse variandi, mis nende arvates on takistuseks. Ühel juhul oli vastaja kirjutanud takistavaks teguriks „ebatasane põld“, kahel juhul „purustamise keeld“ ning kolm vastajat leidsid, et probleemiks on hiline niitmise algusaeg, mis on Keskkonnaameti poolt määratud. Üks vastaja oli välja toonud, et selle nõude tõttu on pärandkoosluselt saadav niide väärtusetu ning loomasöödaks kõlbmatu, kuna hein on üle kasvanud ning umbrohtunud. Tõenäoliselt on selle nõudega seotud ka hekseldamise keelustamise tegur – kui oleks võimalik kooslusel kasutada hekseldamise võtet ei tekiks väärtusetut niidet. Hilisemas töö arutelus on need väljatoodud aspektid lisatud „karmide hooldusnõuete“ variandi hulka.

Kuna erinevate hooldamise nõuete tõttu on niitmise algusajad lükatud hilisemaks, kui hooldajatele väärtusliku niite saamiseks sobiks, siis järgmise küsimusega uuriti, mida

hooldajad saadud niitega teevad. Sellele küsimusele oli võimalik vastata mitme sobiva vastusevariandiga. Vastused on välja toodud joonisel 8.

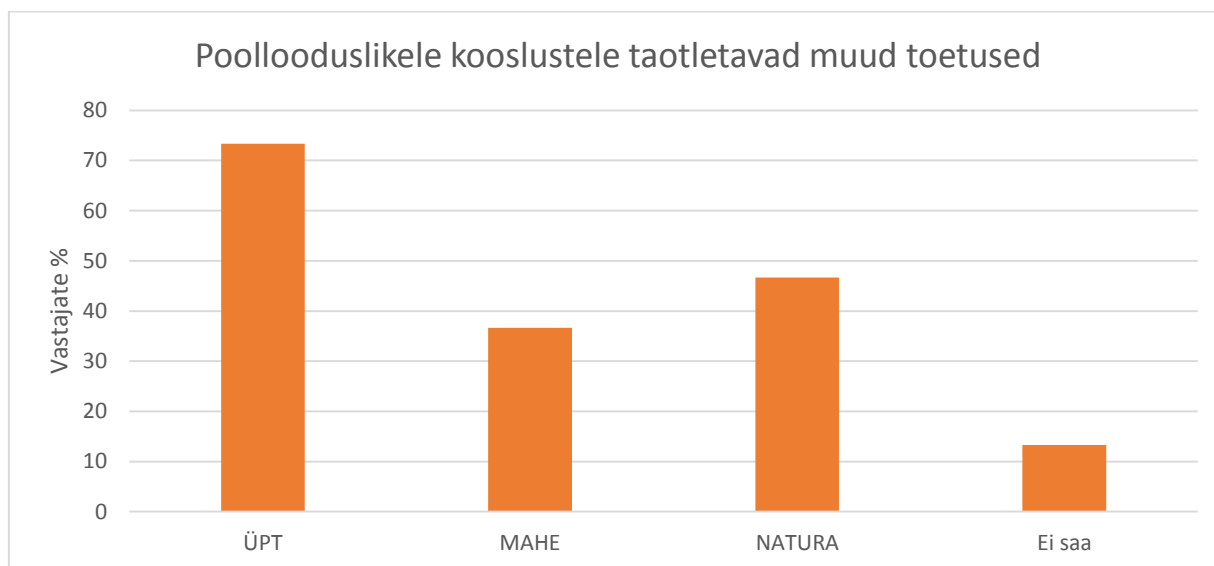
Joonis 8. Mida teete poollooduslikult koosluselt saadud niitega?

37% vastajatest annavad saadud niite oma loomadele söödaks, 27% niidet ei saagi ehk kasutavad hooldusvõttena karjatamist. Saadud niite müüb ära või kasutab loomade allapanuna mõlema vastusevariandi puhul 13% vastajatest. 6 vastajat kasutasid vastamisel varianti „muu“, kolmel juhul märgiti juurde, et saadud niitega ei tee midagi, sealhulgas kirjutati, et niide jääb metsa äärde mädanema ning ülejäänud „muu“ variandi kasutajad annavad saadud niite ära tasuta lähedal asuvatele hobuse- ning lambakasvatajatele.

Olulised takistavad tegurid võivad ilmned ka koosluste taastamisel, seetõttu kõigepealt küsiti uuritavatelt, kas nad on koosluse taastamisega tegelenud, sellele vastas 30% hooldajatest, et jah, nad on kooslusi kas osaliselt või täielikult taastanud. Edasi uuriti nendelt, milliseid takistusi ning probleeme on taastamisega seoses esinenud. Üheksast inimesest 6 koges mingit raskendavat asjaolu, kahel vastajal probleeme ei tekkinud, üks hooldaja jättis küsimusele vastamata.

5.3 Toetused ning investeeringud

Küsimusega number 13. küsiti vastajatelt, milliseid toetusi nad pärandkooslusele veel lisaks poolloodusliku koosluse hooldamise toetusele taotlevad. Tulemused on esitatud joonisel 9.

Joonis 9. Poollooduslikele kooslustele taotletavad muud toetused.

73% vastajatest (22 hooldajat) saavad lisaks poollooduslike koosluste hooldamise toetusele ühtse pindala toetust. Neli vastajat lisatoetusi ei saa. Üks vastaja märkis, et tal on õigus taotleda lisaks ka NATURA toetust, kuid selle toetusega kaasneb nõue hilisemaks niite algusajaks, mis temale ei sobi, seega ta seda toetust ei taotle.

Ankeet sisaldas ka küsimusi toetuste olulisuse ning suuruse kohta. Väga oluliseks ning oluliseks pidasid hooldamise toetusi mõlemal variandi puhul 47% vastajatest, ainult kaks inimest leidsid, et toetused ei ole nende jaoks olulised. 57% Võrumaa maahooldajatest leidsid, et hooldamisega kaasnevad toetused on väikesed, ülejäänud hindasid neid piisavatena. Mitte ükski vastaja ei arvanud toetusi olevat suurtena.

Järgmise kahe küsimusega uuriti vastajatelt investeeringute vajaduste ning nende taotlemise võimaluste kohta. Investeeringuid poollooduslike koosluste hooldamiseks karja-aedade ning tehnika ostuks ja remondiks olid teinud mõlemal juhul 30% vastajatest, loomade ostuks

17%. 43% vastajatest lisa-investeeringuid teinud ei olnud. Vastusevariandi „muu“ alla oli märgitud kolmel vastajal, et nad on investeeringuid teinud poollooduslikul kooslusel tehtud töö eest tasumiseks. Üks vastaja märkis, et investeeringud tehti hooldamise algusaastatel, mida ta enam ei arvesta. Küsimusele „kas olete taotlenud investeeringute toetusi?“ vastas 40% hooldajatest, et nad ei ole taotlenud, küll aga vajadus selleks on, 33% leidis, et ei ole olnud vajadustki. 8 vastajat on saanud Keskkonna Investeeringute Keskusest või muudest programmidest investeeringu toetust.

Kui maahooldajatele uuriti, kas toetuste olulisel määral vähenemisel või üldse täies mahus tühistamisel, nad hooldaksid poollooduslikku kooslust edasi, siis 40% vastajatest leidsid, et hooldaksid ala edasi, küll aga mitte täies mahus, 37% vastajatest kooslusi edaspidi ei hooldaks. Üks vastaja hooldaks ala täies mahus edasi, kuid 20% sellele küsimusele vastust anda ei osanud.

5.4 Hooldajate rahulolu nõuete ning RMK, PRIA, Keskkonnaameti ja Põllumajandusameti tegevusega

Alustuseks küsiti, kas hooldajate jaoks on ametkondade poolt esitatud hooldusnõuded liiga ranged, 40% hooldajatest vastas sellele küsimusele „jah“, 23% leidis, et nõuded on mõistlikud. Ülejäänud hooldajad sellele küsimusele hinnangut anda ei osanud. Järgnes küsimus, kas ja milliseid rikkumisi on pärandkooslusel esinenud, millele vastas 93% negatiivselt – nõuete rikkumisi ei ole olnud. Kolm vastajat olid siiski nõudeid rikkunud: ühel juhul oli tegemist niite tähtjaks (1. september) koristamata jätmisega, kahel juhul oli kooslust hooldatud valede võtetega.

Kuna toetuse taotlejad peavad esitama iga-aastaselt hooldatava poolloodusliku koosluse kaardi, siis see ajendas küsima, kas kaartide joonistamise ja lugemisega on hooldajatel esinenud probleeme. Kuna küsimus oli avatud ja vastus ei olnud nõutud, siis 14 hooldajat jätsid vastuse kirjutamata, 10 vastajat kirjutasid, et probleeme ei ole. Kirjutamata jäetud vastust võib lugeda selleks, et hooldajal kaartidega probleeme ei ole, seega 80% uuringus

osalejad kaartide joonistamisel takistusi kogenud ei ole. Seda kõrget tulemust võib põhjendada sellega, et üldjuhul joonistab poollooduslike koosluste kaardid Keskkonnaameti ametnik ning ka PRIA puhul on korduvate toetuste taotlemisel kaart ette ära joonistatud. Mõningal juhul on siiski maahooldajal vajalik kaarte ise korrigeerida. 20% hooldajatest koges erinevaid probleeme kaartide joonistamisel.

Et saada teada rahulolu Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) tegevusega, küsiti kõigepealt, kas hooldaja on rentinud RMK-st poollooduslikke kooslusi – sellele vastas „jah“ viis inimest. Edasi uuriti nendelt viielt inimeselt, kuidas nad on RMK poolsete tingimuste ja suhtumisega, seoses poollooduslike koosluste hooldamisega, rahul. Ainult üks inimene vastas, et on rahul, ülejäänud neli vastajat tõid välja erinevaid kitsaskohti ja probleeme.

Kokkuvõtvaks poollooduslike kooslustega tegelevate ametkondade rahulolu teemaks oli küsimus, kas hooldajad on rahul Põllumajandus registrite ja infosüsteemide ameti (PRIA), Riigimetsa majandamise ameti (RMK), Põllumajandusameti (mahepõllumajanduse osakonna) ja Keskkonnaameti tegevuse, ametnike ning nende poolse suhtumisega. 55% vastajatest leidsid, et jah, üldiselt on nad rahul, 14% vastasid, et ei, üldiselt ei ole rahul ning kaks vastajat pole ametkondade tegevuse ning ametnike suhtumisega üldse rahul. 24% vastajatest ei osanud omapoolset hinnangut anda. Järgnevas küsimuses paluti hooldajatel, kes ei olnud rahul, välja tuua mis probleeme on neil tekkinud. Seda võimalust kasutasid kõik rahulolematud, ning tõid välja erinevaid probleeme RMK, PRIA ja Keskkonnaametiga seoses.

Küsimustiku lõpus oli vastajatel võimalus soovi korral lisada omapoolseid tähelepanekuid ning märkusi. Seda võimalust kasutas 8 inimest, tuues välja oma hinnanguid ning täpsustusi mõne eelneva küsimuse puhul ning nende jaoks olulisi probleeme seoses poollooduslike koosluste hooldamisega.

5.5 Poollooduslike kooslustega tegelevate ametnike intervjuud

5.5.1 Intervjuu Keskkonnaameti Põlva-, Valga-, Võru maakonna maahoolduse spetsialistiga

Keskkonnaameti spetsialist hindab Võru maakonnas asuvate poollooduslike koosluste hooldamisel suurimaks probleemiks hooldajate vähest motiveeritust ning vähest teadlikkust nende alade väärtustest ja olulisusest. Tema hinnangul on maahooldajad huvitatud eelkõige poollooduslike koosluste kasutamisest karja- või heinamaana ning üks osa on neid maahooldajaid, kes hooldavad alasid ainult toetuste pärast.

Spetsialistilt uuriti, millised on poollooduslike koosluste taastamise ja hooldamise puhul suurimad takistavad tegurid. Taastamise puhul on tema hinnangul hetkel liiga väikesed tariifid. Lisaks on Võru maakonnas poollooduslikud kooslused, mis vajaksid taastamist, asukoha poolest raskesti ligipääsetavad ning üsna väikesed. Hooldamise puhul on, tema hinnangul, maahooldajate jaoks takistavateks teguriteks liiga karmid nõuded toetuste taotlemisel, pikk kohustuseperiood, liigniiskus ning heina paigutamine. Keskkonnaameti spetsialist pakkus välja heina kasutamiseks lahendused – põllumaade väetamine heinast saadud kompostiga, kasutamine biokatlamajades. Keskkonnaameti arvates võik peamiseks heina kasutamise eesmärgiks siiski olla loomade sööt või allapanu. Kuna probleemiks hooldamisel on ka liigniiskusest tulenevad takistused, mille ilmnemisel ei ole võimalik hooldustöid teostada, siis Keskkonnaameti spetsialisti sõnul ei tohiks sellisele liigniiskele alale hooldustöid tegema minna. Taotlejal on võimalus teha samal aastal loobumisavaldus ning talle ei maksta toetusi välja, sellisel juhul ei järgne sanktsioone.

Keskkonnaameti spetsialisti hinnangul on hooldatavate alade üle tehtav kontroll piisav, lisaks on võimalik võtta kontrollitavate valimisse taotlejaid, kelle juures on kahtlusi rikkumiste osas. Sagedasemad üle-eestilised nõuete rikkumised 2016. aastal olid poollooduslike koosluste hooldamine valede hooldamisvõtetega ning tähtaegadest mitte kinni pidamine.

Intervjueeritavalt uuriti, kas tema hinnangul on hetkel kehtivad poollooduslike koosluste toetused hooldajate jaoks piisavad. Spetsialist leidis, et hetkel on toetused piisavad, kuna hooldamistoetusele on lisaks võimalik taotleda ka ühtsest pindala toetust. Teisalt aga arvas

ametnik, et kui toetused maksmine lõpetatakse, siis 90% maahooldajatest poollooduslike kooslusi edasi ei hooldaks.

5.5.2 Intervjuu Riigimetsa Majandamise Keskuse Võru maakonna metskonna metsaülemaga

Riigimetsa Majandamise Keskus tegeleb riigimaal asuvate poollooduslike kooslustele rentnike leidmisega ning enampakkumiste korraldamisega, sellest lähtuvalt uuriti intervjuueeritavalt, mis põhjustel ei ole poollooduslikele kooslustele rentnikke leitud. Metsaülema hinnangul on põhiliseks probleemiks poollooduslike koosluste raske ligipääsetavus või olukord, kus piirkonnas polegi inimesi, kes tegeleks põllumajandusega ja oleks huvitatud poollooduslike koosluste hooldamisest. Tema hinnangul pole probleemiks kõrge rendihind, kuna valikpakkumisel määrab hinna pakkuja ja kohati on rendihinnad olnud ka ainult 1€ hektari kohta. Metsaülema sõnul on liigniiskus, pinnase soisus või alale ligipääsematus põhjusteks, miks pole hooldatud poollooduslikud kooslused, mis asuvad piirkonnas, kus toimub aktiivne põllumajandus ning lähedal asuvad hooldatud, sama tüüpi olevad pärandkooslused.

Poollooduslike koosluste hooldamisprobleemide puhul on metsaülema sõnul maahooldajad toonud välja aspekti, et neil ei ole võimalik hooldada kogu poolloodusliku koosluse pindala ning tihtipeale on toetusalune pind väiksem kui kogu pärandkoosluse pindala. Rendilepinguid on katkestatud erinevatel põhjustel – põllumajanduslik tegevus lõpetati või hooldatavalt poollooduslikult koosluselt saadud niidet pole maahooldajal kuhugi paigutada.

Metsaülema sõnul on poollooduslikud kooslused, mida RMK pole suutnud välja rentida, reeglina hooldamata kuni maahooldaja leidmiseni, kuna RMK hooldusi ei teosta.

Võru maakonnas asub 53 poollooduslikku kooslust, mis on RMK hallata, kogupindalas 400,69 hektarit, nendest 48 on rendilepinguga kaetud.

5.5.3 Intervjuu Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna Võru maakonna ametnikuga

Poollooduslike koosluste puhul kontrollib mahepõllumajanduse valdkond pärandkooslusi nagu mahedana kasutatavaid püsirohumaid – väetiste ning taimekaitsevahendite vabana. Ametniku hinnangul võiksid poollooduslikud kooslused olla automaatselt „mahedad“, kuna seal ei tohigi midagi teistmoodi teha.

Ametnikult uuriti, millised on probleemid poollooduslike koosluste hooldamisel, tema sõnul on maahooldajad toonud välja, et hooldamisel kehtivad karmid hooldusnõuded piirkonnale, mida on liigniiskuse tõttu raske hooldada ning tihtipeale puudub maahooldajal vastav tehnika. Liigniiskuse tõttu on ka teatud maade puhul 5-aastane kohustuseperiood maahooldajate jaoks probleemiks, kuna selle katkestamisel kohaldatakse sanktsioone, kuid selliseid alasid on väga raske hooldada. Põhiprobleemiks on siiski niitmise ja niite koristamise kohustus, kuna maahooldajatel, kellel puuduvad loomad, pole saadud niitega midagi teha. Hekseldamine pole aga lubatud, välja arvatud ainult mõnel juhul, Keskkonnaameti vastava loaga, mida ametniku arvates antakse välja väga üksikuid. Põllumajandusameti ametnike töös tekitab probleeme kaartide joonistamine, kuna nemad saavad mahepõllumajanduse kaardid PRIA põlduderegistrist, kuid Keskkonnaameti poollooduslike kaartide toetualune pind on põlduderegistri omast erinev.

Ametnik arvas, et maahooldajad ei pea paberimajandust liiga keeruliseks ning nõuded on arusaadavad. Lisaks leidis ta, et poollooduslike koosluste hooldamise lisakoolitused ei oleks vajalikud, kuna sisuliselt räägitakse seal ainult nõuete täitmisest ning hooldajate jaoks nad suurt kasu ei too.

6. ARUTELU

6.1 Poollooduslike koosluste hooldajate motiveeritus

Poollooduslike koosluste säilimist peavad tähtsaks enamus uuringus osalejaid (94%), kuid märkimisväärne on, et suuremat osa vastajatest motiveerib hooldama eelkõige rahalised toetused (73%), jättes mõnevõrra tahaplaanile poollooduslike koosluste looduslikud väärtused ning kultuurilise pärandi hoidmise tähtsuse. Teisalt on see mõistetav, sest niitmise või karjatamisega alustamise ajapiirang, taimiku purustamise ja kultuurliikide külvamise keeld ning mitmed muud tingimused, muudavad pärandkoosluste põllumajandusliku kasutamise majanduslikult ebaotstarbekaks (Karis 2015). Seega on maahooldaja jaoks oluline, et poollooduslike koosluste hooldamisega kaasnevate piirangute tõttu vähenenud tulu kompenseeritakse talle toetuste kaudu. Lisaks on vähe tõenäoline, et maahooldaja üksnes bioloogilise mitmekesisuse tõttu hooldaks poollooduslikke kooslusi (Herzon, Mikk 2007), tulu saamata. Üks vastaja märkis, et toetused on hooldust motiveerivad ka seetõttu, et tema saadav pension on väike, ning seega on saadav toetus tema jaoks oluline rahalisa. Kuna pea 1/3 vastajatest olid pensionärid, siis mingil määral võib see hinnang ka nende puhul kehtida.

Üle poole vastajatest hindasid hooldamist motiveerivaks ka looduslike väärtuste, nagu maastiku mitmekesisus ja liigirikkuse, säilimise aspekte. Üks vastaja tõi välja hooldust motiveerivaks teguriks rukkiräägu pesitsemise tema hooldatavatel, kodu lähedal asumatel poollooduslikel kooslustel. 80% vastajatest on hooldatava poolloodusliku koosluse omanik, mille puhul võib eeldada, et omanik soovibki oma maid hoida heas korras, et säiliks maastiku ilu ning väärtus. 33% vastajatest hindasid motiveerivaks kultuurilise pärandi säilimist. Keskkonnaameti spetsalist on seisukohal, et vähesed maahooldajad väärtustavad poollooduslikke kooslusi kultuuripärandi põhjal, ning nad ei ole üldiselt teadlikud koosluste väärtustest, lisaks hindab ta motiveeritust pärandkooslusi hooldama väheseks.

„Need on üksikud hooldajad, kes väärtustavad (poollooduslikku kooslust kui kultuuripärandit). Enamusi huvitab siis kas plk ala karjamaana või heinamaana ja üks osa on neid, kes teevad seda toetuste pärast.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

„Põhiliseks probleemiks PLK alade hoolduses on minu arust hooldajate vähene motiveeritus. Samuti vähene teadlikkus PLK alade väärtustest ja olulisusest“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

Traditsiooniliselt on poollooduslikke kooslusi haritud kas karjatades või niites (Talvi 20..), ning kui hooldajad väärtustavad poollooduslikke kooslusi heinamaa või karjamaana, siis on see juba traditsioonide ehk kultuuripärandi hoidmine. Heina ning loomaliha saamine motiveerisid poollooduslikke kooslusi hooldama vastavalt 23% ja 27% vastajatest. Nende vastajate puhul on tegemist loomakasvatajatega, kelle hooldamise eesmärk ongi karjatamine või niite saamine.

Poollooduslike koosluste tegevuskava 2014-2020 (Poollooduslike... 2013) järgi on poollooduslike koosluste säilimise tagamiseks ülioluline tõsta teadlikkust nende tähtsusest maaomanike, maahooldajate ning erinevate huvigruppide hulgas. Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse saamisel on ette nähtud nõue, et maahooldaja on läbinud esimese kohuseaasta esimeses pooles Keskkonnaameti poolt läbi viidud koolituse, mis tutvustab peamiselt arengukava nõudeid (Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus 2015 §8 lg 9), läbi mille informeeritakse maahooldajaid ka poollooduslike koosluste muudest väärtustest. Siiski on oluline, et ka maahooldaja ise tunneks selle teema vastu huvi. Läbiviidud küsitlusest selgus, et 43% vastajatest on huvitatud antud teemaga seotud koolitustel käimisest, 30% vastasid, et nad ei ole huvitatud. Üks vastaja kirjeldas, et tema jaoks ei ole koolitused olnud vajalikud, kuna põhirõhk on seal hooldusnõuete tutvustamisel, kuid need on juba lepingutes kirjas. Antud küsimuse tulemusse võiks siiski suhtuda kriitiliselt, kuna Keskkonnaametiga sõlmitud poollooduslike koosluste hooldamise lepingus on nõue, et hooldaja on kohustatud koolitusel käima, seega võivad mõned hooldajad olla seisukohal, et nende tahtest, kohustuse tõttu, ei sõltu midagi.

„Ei, kuna koolitustel räägitakse ainult nõuete täitmisest, siis ilmselt hooldaja sellest suurt kasu ei saaks ja selle vastu huvi ei tunneks“ (Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna ametnik)

„Tegelikult nende huvi üles näitamine on minimaalne. See on pigem meiepoolne, et natuke harida hooldajaid PLK väärtustest ja seadusandlusest ning hooldamist puudutavatest küsimustest“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

On oluline tõsta maahooldajate ning -omanike teadlikkust ja huvi läbi erinevate temaatiliste teabepäevade, koolituste, kohaliku kogukonda kaasavate ümarlaudade, mitmekesiste infomaterjalide läbi, et leviks teadlikkus pärandkoosluste väärtustest ning kohastest hooldamisvõtetest (Poollooduslike... 2013). Praeguse korra järgi sõltub eramaadel asuvate poollooduslike koosluste puhul hooldamine ainult maaomaniku tahtest, kuna kohustust hooldamiseks ei ole.

„Kõik (poolloodusliku koosluse hooldamine) sõltub maaomaniku huvist ja tahtest. Sundida hooldama kedagi ei saa. Ikkagi taandub läbirääkimistele.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

Teisalt ei teavita ka Keskkonnaamet maaomanikku, et tema omanduses asub looduskaitstav pärandkooslus, et innustada maaomanikku poollooduslikku kooslust hooldama või rentima välja hooldamisest huvitatud inimestele.

„Eraldi kaitsekohustusteatisi PLK-de kohta ei saadeta. Maaomanikul on võimalik PRIA kaardirakendusest ise vaadata, kas tema maale on PLK inventeeritud või mitte.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

Võimalusest PRIA kaardirakendusest oma maid vaadata ei pruugi maaomanikud teadlikud olla ning seetõttu info nende maadel asuvatest poollooduslikest kooslustest nendeni ei jõua.

On vajalik, et maahooldajad ning – omanikud teaksid, et poollooduslikud kooslused, kui jätkusuutlikud ja liigirikkad elupaigad, on olulised tuleviku põllumajanduse arengus nii rohumaa taimeliikide geenipangana kui tolmlemise aspektist. Kuna põllumajandus suurel määral sõltub tolmlemisest, siis poollooduslike koosluste säilimine võimaldab ka sellel ökosüsteemi teenusel kesta (Svalheim, Norderhaug 2010).

Poollooduslike koosluste üks eripäradest on tema liigirikkus, seda pidas tähtsaks ka 30% vastajatest. Taimestiku liigirikkust saab hinnata siis, kui poollooduslikel kooslustel on läbi viidud taimekoosluse inventuurid, mille käigus selgitatakse välja, millised taimeliigid on antud pärandkooslusel esindatud. Poollooduslike tegevuskava 2014-2020 (2013) järgi on kooslustel tehtavad inventuurid olulised ka edaspidiste kaitse-eesmärkide rakendamisel,

õigete hooldusvõtete määramisel, mis tagaks poolloodusliku koosluse hea seisukorra säilimise. Selle tulemusena saab ka maahooldaja teada oma hooldatava poolloodusliku koosluse liigirikkuse väärtusest, mis võib olla motiveerivaks aspektiks. Seetõttu uuriti maahooldajatelt, kas nende hooldavatel pärandkooslustel on tehtud taime-inventuure. Kõigist vastajates ainult kaks inimest teadis, et nende hooldavatel aladel on seda tehtud, 27% vastas „ei“, ülejäänud sellele vastata ei osanud, kuid võib arvata, et tõenäoliselt seda tehtud ei ole, kuna inventuur ja selle teostamine lepitakse eelnevalt maahooldajaga kokku.

6.2 Poollooduslike koosluste taastamise ning hooldamisega seotud probleemid

Mõnel juhul, kus poollooduslikku kooslust pole eelnevalt hooldatud või on ta hooldusest välja langenud, on esmalt vajalikud ala taastavad tegevused, mis võivad olla nii ajaliselt kui ka rahaliselt kulukad ettevõtmised. Taastamise puhul tõid uuringus vastajad välja, et see on kallis töö ning tihtipeale pole selleks ka sobivat tehnikat.

„Taastamisel on hetkel kehtiva korra järgi liiga väikesed tariifid. See muutub järgmisest aastast pisut. Samuti Võru piirkonnas on PLK alad, mis on kasutusest väljas raskesti ligipääsetavad ja üsna väikesed. Otseselt suuri probleeme ei ole esinenud nendel, kes taastamiseks toetusi taotlevad.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

Lisaks on tegemist projektipõhise tegevusega, mille puhul ei olda kindlad, kas loodushoiu toetust ka edaspidiste tegevuste puhul makstakse. Sealjuures ei saa ka riik olla kindel, et peale taastamise lõpetamist alustatakse hooldamisega, kuna Riigikontrolli aruande (Karis 2015) põhjal pole ajavahemikul 2007–2012 taastatud pärandkooslustest ligi neljandikku pärast taastamist edasi hooldatud või pole seda tehtud nõuetekohaselt. Seega on eriti oluline, et peale taastamist algaks poolloodusliku koosluse igaaastane hooldamine.

Ehkki hooldajad võivad poollooduslike koosluste säilimist tähtsaks pidada, siis probleemide ning hooldust raskendavate asjaolude ilmnemisel võivad poollooduslike koosluste hooldamist motiveerivad tegurid tahaplaanile jääda ning valmidus hoolduseks realiseerimata

jääda (Herzon, Mikk 2007). Seega uuriti hooldajatelt, kas ja milliseid takistusi on nad poollooduslike koosluste hooldamisel kogenud. Tervelt 87% vastajatest on mingit takistavat tegurit kohanud. Vastajad märkisid, et enim probleeme on Võrumaal asuvate poollooduslike koosluste hooldamisel tekkinud liigniiskuse tõttu, mis on omane lamminiitudele. Kuna luhtasid hooldas vastajatest 50%, siis on selle probleemi kõrgeim tulemus (57%) mõistetav. Üks uuringule vastajatest kirjeldas tema hooldatava lamminiidu olukorda järgnevalt:

„Lamminiit on üliniiske ning pehme, praktiliselt ei kannata niitmist, pinnas on mitme meetri ulatuses pehme. Vähestel aastatel saab korralikult peale“

Kuna liigniiskus on lamminiitudele iseloomulik, siis olenevalt erinevatest ilmastikuoludest võibki luhtade hooldamine olla mõnel aastal raskendatud. Mõneti on liigniiskuse probleem seotud ka sobiva tehnika puudumisega, mida pidas hooldamist raskendavaks 20% vastajatest. Luhaniidu puhul on eriotstarbelise tehnika vajadus tingitud märjast pinnasest, eriti vanades jõesängides, kus kesise tehnikaga on niitmine võimalik vaid käsitööna, tavapõllumajanduses kasutusel olev tehnika on tööde teostamiseks sobimatu (Tanilsoo jt. 2012). Sobiva tehnika puudumisel liigniiskel aastal üldjuhul hooldamist ei tehta.

„Kindlasti ei saa alale minna, kui pinnas on liigniiske ja tekivad rööpad. Reeglina sellisele alale ei minda niitma. Taotleja saab teha samal aastal loobumisavalduse ja talle ei maksta toetust välja. Sanktsioone ei järgne sellistel põhjendatud juhtudel. Loomulikult peab taotleja eelnevalt teavitama KeA-d töid takistavatest asjaoludest nagu liigniiskus.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

„Keskkonnaameti nõuded on raskete piirkondade hooldajate jaoks kohati liiga karmid, kuna liigniiskeid alasid on väga raske hooldada, ning tihtipeale ei ole sobivat tehnikat, mistõttu alade edaspidisest hooldamisest loobutakse. Selliseks probleemseks piirkonnaks on näiteks Mustajõe äärne, kus vesi tõuseb tugevalt üle kallaste.“ (Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna ametnik)

Liigniisketele lamminiitudele kasvab võsa oluliselt aeglasemalt, kui teistele niitudele, seega võsastumine, regulaarse hoolduse puudumisel liigniiskuse tõttu (Metsoja 2011), üldjuhul pole luhtade hooldajatele nii suureks probleemiks, küll aga kasvavad lamminiidule hooldamata jätmise korral kiirelt päideroog (*Phalaris arundinacea*), metskõrkjas (*Scirpus sylvaticus*), harilik angervaks (*Filipendula ulmaria*) (Tanilsoo jt. 2012), mille tõi

kitsaskohana välja ka kaks Võrumaa maahooldajat nende poolt hooldatavatel poollooduslikel kooslustel. Kui poollooduslikkooslus on mitmel järjestikusel aastal liigniiske ja hooldamata, kahaneb tema väärtus ning hooldamise asemel võib kooslus vajada hoopis taastamist.

Kuna looduse poolt tekkivaid hooldust raskendavaid tegureid (liigniiskus, ebatasasus) muuta ei saa, siis on oluline, et hooldajast mittedõltuvad probleemid oleks minimaalsed. Uuringust selgus, et riigipoolseid tegureid, nagu bürokraatia, liiga väikesed toetused ning karmid hooldusnõuded, pidas ligikaudu 1/3 vastajatest hooldust takistavaks või raskendavaks.

„Otsesteks probleemideks on välja toodud liiga karmid nõuded toetuse taotlemisel; 5 aastane kohustus, mida ei taheta võtta PLK alade hooldamisel; liigniiskusest tulenevad takistused lammialadel; heinaga ei ole midagi teha.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

Liigselt keeruline bürokraatia alandab maahooldajate motiveeritust poollooduslike koosluste hooldamisel. Mitmed vastajad viitasid sellele, et poollooduslike kooslustega seotud ametid ei tee omavahel koostööd ning erinevate ametkondadega ülesanded on dubleeritud. Seega on poollooduslike koosluste administratsiooni haldamine maahooldajate jaoks keeruline (Nielsen jt. 2011) ning aeganõudev.

Teoorias peaks 5 aastane hooldamise kohustus tekitama hooldajatele kindlustunde, et ka järgnevatel aastatel makstakse hooldamiseks toetusi, ning riigi puhul teadmise, et poollooduslikke kooslusi hooldatakse järjepidevalt. Kuid tegelikkuses hindavad 13% vastajatest 5-aastast kohustust kui takistavat tegurit. Reaalselt ei tunne maahooldajad, et 5-aastane hooldamise kohustus oleks nende jaoks toetav, kuna tänapäeval on 5 aastat liiga pikk periood, mille käigus võib muutuda palju tegureid, sealhulgas toetuste määrad ning hooldamise nõuded. Lisaks on maahooldajad kohustuseperioodi enneaegse lõpetamise puhul ohustatud sanktsioonidest, mille kaudu on PRIA-l võimalik nõuda tagasi juba eelnevalt makstud toetusi. Rahalise reservi puudumisel on talunik väga keerulises majanduslikus olukorras.

„Teatud maade peal ikka on (5-aastane kohustus probleemiks), just seal kus nõuete täitmine raske. Keskkonnaametilt küsida, miks, kas see peaks mingi keskkonnavalase tulemuse andma? Või et ei peaks iga aasta uut lepingut tegema, et neil on kindel inimene, kes hooldab.“

5 aastasest kohustused loobuda ei saa, loobudes tulevad sanktsioonid, küsitakse mingeid vanu asju tagasi jne.“ (Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna ametnik)

„5 aastane kohustus on vajalik, et tagada järjepidev alade hooldus.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

Järjepidav hooldus on vajalik, kuid maahooldajatele, kohustuse võtmise algusaastatel, võib tunduda, et nõuded ning toetused on tema jaoks piisavad ning teostatavad, siis töö käigus selgub, et ei suudeta nõudeid täita, mistõttu ka toetuste määr, rikkumiste tõttu, võib väheneda. See võib tekitada neile majanduslikult raskeid olukordi ning suure tõenäosusega kohustusperioodi ei pikendata ning pärandkooslust edaspidi ei hooldata. Seega võib mõnel juhul pikk kohustusperiood maahooldaja hoopis eemale hirmutada.

Poollooduslikel kooslustel on hekseldamine hooldusvõtena üldjuhul keelatud, kuid lubatud niitmise algusajaks on pärandkooslustel kasvav rohustik muutunud vähemväärtuslikuks ning mõnel juhul ka umbrohtunud. 20% küsitluse vastajatest on olnud olukorras, kus saadud niidet pole olnud võimalik realiseerida, mistõttu on kokku kogutud niide jäetud mõnel juhul ka põllu- või metsaservale mädanema. Maahooldajad tõid välja, et praeguste niitmise lubamise hiliste algusaegade tõttu ei ole sellel tegevusel eesmärki, kuna saadaval niitel pole väärtust, mistõttu on nende jaoks mõistmatu hekseldamise võtte keelamine. On tekkinud olukord, kus ühelt poolt Keskkonnaamet nõuab hilise algusajaga niitmist aga teisalt ei paku lahendust, mida teha saadud niitega, mis pole loomasöödaks piisavalt väärtuslik. Lisaks on väiksematel aladelt niidetud heina transport loomapidajateni, oma kulude tõttu, ebamõistlik.

„KeA peamiseks eesmärgiks on siiski heina kasutamine loomadele. Heina kasutatakse ka nn. hilisema kompostina põllumaade väetamiseks (tehakse vähe). Samuti kasutatakse katlamajades, mis on selleks otstarbeks ehitatud (heina ja põhuga kütmine). Põletamine ei ole lahendus. Seda me kindlasti ei propageeri.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

„Põhiprobleem on siiski niitmine ja niite koristamine, ühel hooldajal on tohtud virnad niidet Mustajõe äärsetelt aladelt, loomi tal praktiliselt pole. On põletanud aga selleks on vaja Keskkonnaameti luba, sest heina põletada ei tohi aga tal on oma 10 aastat vanad pallid.“ (Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna ametnik)

„Heinaga pole midagi peale hakata“ (RMK Võrumaa metskonna metsaülem)

Võru Keskkonnaameti ametnik tõi välja, et pärandkoosluselt saadud heina kasutatakse katlamajades bioküttena, kuid Võru maakonnas asuvad bioküttega katlamajad kasutavad kütteks hakkepuitu, mis ei tekita nii palju tuhka ning põleb paremini. Võru biokütuse katlamaja soojusenergetika insener kinnitas, et rohtne mass tuleb tavaliselt sellisel kujul (lahtiselt või pakkides ning on pikkade vartega), mis ummistab süsteemi. Tegemist on ka liiga niiske kütusega, lisaks nõuab tuhk eraldi tehnoloogilisi lahendusi. Seega ei ole biokütusel töötavad katlamajad niite põletamiseks Võru maakonnas sobivaks lahenduseks. Niite transport kaugemale, Lihula vallas praktiseerivale biokatlamajja, mis põletab rohtset massi, oleks aga majanduslikult ebamõistlik, ning tõenäoliselt teenindatakse eelisjärjekorras oma piirkonna talunikke. Kuna poollooduslikul kooslusel on hilisem niitmise algusaeg, siis selleks ajaks on alal asuvate umbrohtude seemned valminud ning saadud niite kasutamine muul põllumajandusmaal väetisena, võimaldab umbrohtudel levida ning see alandab põllumajandusmaa väärtust ning raskendab hooldamist. Seega Keskkonnaameti ametniku pakutud niite kasutamise lahendused ei ole optimaalsed. Käesolevaks ajaks ei olegi suudetud välja pakkuda häid lahendusi nendele talunikele, kes hooldavad selliseid pärandkooslusi, millelt saadud niitega, selle väärtuse tõttu, pole midagi teha – seega oleks hekseldamine hooldamise võttena mõnel juhul õigustatud.

„PLK asju tohib hekseldada ainult Keskkonnaameti loaga. Aga neid lube vist väga ei anta – väga üksikuid. Mis tingimustel luba antakse- ei tea. Aga ma usun, et seda praktiliselt ei anta ikkagi, pigem hooldaja lihtsalt sügisel loobub alast, kui ei saa peale.“
(Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna ametnik)

Karmiks hooldusnõudeks on ka hinnatud karjatamise teel hooldatava ala madalmurususe nõuet, mille järgi peab 1. oktoobriks pärandkoosluse rohustik olema loomade poolt söödud 3-5 cm kõrguseks (Poollooduslike... 2013), kuid maahooldajad on välja toonud, et selle nõude täitmisel võivad loomad nälga jääda. Seega on madalmurususe nõue loomapidajale majanduslikult kulukas. Ehkki Võru maakonnas asuvad poollooduslike koosluste tüübid, mida tohib niita, siis peale alal karjatamist on see tõenäoliselt, saadava niite vähesuse tõttu, kulukas. Lisaks on niitmisel nõue, et töö oleks tehtud enne 1. augustit, mil niide peab olema ka kokku kogutud. Hekseldamise puhul on aga vaja Keskkonnaametilt eriluba, mis omakorda võib maahooldaja jaoks olla bürokraatlik ning aja ja ressursi kulu.

„Hekseldada võib alasid ainult peale eelnevat ala piisava koormusega karjatamist KeA loal. See tähendab, et karjatamise nõue peab olema täidetud s.o. 50 % ulatuses peab ala olema söödud madalmuruseks ja ülejäänud alal peab olema tuvastatav loomade toitumine ja viibimine.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

2016. aasta septembris avalikkusele kättesaadavaks tehtud Maa-ameti kaardirakendusest (Poollooduslike koosluste rendihuvi 2016) selgub, et Võru maakonnas on kümneid poollooduslikke kooslusi, mis on RMK halduses, kuid on käesoleval hetkel maahooldajatele välja rentimata. RMK metsaülevaade sõnul on Võru maakonnas välja renditud 48 maaüksust, mis võivad sisaldada mitut poollooduslikku kooslust, kogupindalaga 387,69 hektarit, 5 poollooduslikku kooslust ei ole leidnud veel rentnikku. Kaardirakenduse järgi, mida uuendatakse üks kord kuus (viimane uuendus 18.05.2017), on 19.05.2017 enampakkumisele avatud 81 poollooduslikku kooslust. RMK looduskaitse spetsialisti hinnangul võib selline suur määr olla tingitud sellest, et lepingute sõlmimise läbirääkimised on käimas aga lepinguid veel sõlmitud pole, mistõttu kuvatakse alad endiselt enampakkumisele avatuna. Lisaks kuvatakse seal ka pärandkooslusi, mis vajaksid esmalt taastamist, ligipääsude rajamist või mis on tegelikkuses metsastunud ning hävinud. See tekitab segadust nii olemasolevatele rentnikele kui ka võimalikele rendile võtu soovijatele ning suurendab maahooldajate negatiivset hoiakut riigiametite, eelkõige RMK suunal.

Maareformi käigus võttis RMK üle riigimaadel asuvate poollooduslike koosluste haldamise. Uuringus tõid maahooldajad välja, et selle käigus lõpetati mitmete maahooldajate omavalitsusega sõlmitud rendilepingud ning korraldati enampakkumised uute hooldajate leidmiseks ning kõrgema renditulu saamiseks. Kuna enampakkumised nurjusid, siis maahooldajate väitel jäid paljud poollooduslikud kooslused hooldamata. See võimalus joonistub välja ka poollooduslike koosluste rendihuvi rakendusest (Joonis 10.), kus tõenäoliselt seni hoolduses olnud poollooduslik kooslus on määratud lepinguta alaks. Tuginedes Võru maakonna metsaülevaade ning RMK looduskaitse spetsialisti sõnadele, võib olla käesolevaks ajaks uued lepingud juba sõlmitud. Siiski tekib võimalus, et antud poollooduslik kooslus jäi ühel-kahel aastal hooldamata või hooldati ilma poolloodusliku koosluse hooldamistoetust saamata, kuna toetuse saamiseks on vajalik kehtiv rendileping. Selline bürokraatlik tegevus kindlasti vähendab maahooldajate motiveeritust pärandkoosluste hooldamisel.

Joonis 10. Antsla vallas asuvad poollooduslikud kooslused (Poollooduslike koosluste rendihuvi 2017) (19.05.2017)

Poollooduslike koosluste haldamine RMK poolt on ka teistele küsitlusele vastanutele tekitanud probleeme. Uuringus viitas üks maahooldaja käesoleval aastal tekkinud olukorrale, kus seni temaga toiminud poolloodusliku koosluse rendileping hinnaga 0€ lõpetati, ala inventeeriti ning RMK viis läbi enampakkumise pärandkoosluse rentimiseks, see aga osutus läbikukkunuks vastaja sõnul kõrge alghinna tõttu (100€ hektari kohta). Selle tagajärjel on jäetud seni hoolduses olnud poollooduslik kooslus hooldamata. Endine maahooldaja tõi välja, et tema hinnangul ei ole kellegi puhul üle 30€/ha makstav renditasu majanduslikult otstarbekas. RMK Võrumaa metskonna metsaülema sõnul alghinda ei määrata, vaid see kujuneb välja enampakkumise teel. Siiski on RMK poolt 16.05.2017 välja antud näiteks enampakkumise teade (Riigimetsa Majandamise Keskus... 2017), mille järgi on võimalik teha kirjalik enampakkumine Võru maakonnas asuvate kolme poolloodusliku koosluse rentimiseks, enampakkumise alghinnaks on kõigil kolmel juhul märgitud 21€ hektari kohta aastas.

„Valikpakkumisel määrab hinna pakkuja – alghinda ei määrata, kohati on rendihind isegi 1€.“ (RMK Võrumaa metskonna metsaiülem)

Mitmed uuringule vastajad leidsid, et RMK poolt renditavate pärandkoosluste rendihind on niivõrd kõrgeks aetud, et väiksemad kohalikud maahooldajad ei suuda konkureerida suuremate ettevõtetega. Selle tagajärjel võivad väiksed talud hääbuda. Madal rendihind on tõenäoliselt eelkõige aladel, millele on raske ligi pääseda, mida on keeruline hooldada või on ala püsivalt liigniiske, seega ei ole maahooldajatel majanduslikku huvi neid alasid rentida.

Välja rentimata alasid riigi poolt ei hooldata, ehkki RMK organisatsioon määratleb ennast Eesti riigile kuuluva metsa ja teiste mitmekesiste looduskoosluste hoidjaks, kaitsjaks ning majandajaks (Poollooduslike koosluste rendisoovide... 2016). Seega võiks eeldada, et kuni püsiva rentniku leidmiseni teostab hooldustöid RMK, et säiliks poolloodusliku koosluse väärtus, aga seda ta ei tee.

„Reeglina hooldamata, RMK ei hoolda.“ (RMK Võrumaa metskonna metsaiülem)

Lisaks toodi uuringus välja olukord, kus rendile andmisel eelistatakse neid maahooldajaid, kellel on juba suuremad üle-eestilised pärandkoosluse alad hooldamiseks RMK-st renditud, kuid kes ise ei tegele toidu tootmisega, jättes kõrvale teised talunikud, kes vajaksid endale lähedalasuvaid maid loomade karjatamiseks. Siinkohal on oluline märkida, et kui Keskkonnaameti hinnangul on poollooduslike koosluste hooldamise eesmärk karjatamine ning loomasööda varumine, siis tõenäoliselt RMK seda pärandkoosluste rentimisel niivõrd ei väärtusta.

Riigiametite omavahelise koostöö puudumise tõttu on hooldajate jaoks raskendav ka olukord, kus RMK rendi maksmise tähtaeg on 1. oktoober, kuid PRIA maksab hooldamistoetusi välja hooldusele järgneva aasta hiljemalt 30. juuniks. Seetõttu võib maahooldajale tekkida olukord, kus saadud toetusi planeeritakse talu eelarvesse või praegustesse tegevustesse ning tulevased tekkivad kohustused võivad tahaplaanile jääda, mistõttu võivad talunikud sattuda raskendatud olukordadesse. Lisaks toodi uuringus välja, et RMK poolt kehtestatud viivis on väga kõrge (0,5% päevas), ning lepingu järgi on RMK-l õigus iga kolme aasta tagant rendihindasid korrigeerida vastavalt piirkonna keskmise turuhinna või tarbijahinnaindeksi muutuse põhjal (viimase puhul maksimaalselt 3% piires). Juhul, kui pooled ei saavuta uue rendihinna osas kokkulepet on rendileandjal ühe kuu

etteteatamisajaga õigus leping lõpetada (Maarendileping 2017). Seega ei ole maahooldajal kindlust, et saab ka pikema perioodi jooksul pärandkoosluselt niidet või sellel loomi karjatada ning võib tekkida olukord, kus peab ühe kuu jooksul leidma loomade karjatamiseks uued alad. Selle tõttu võib hinnata, et RMK ei panusta niivõrd pärandkoosluste säilimisele kui rentimisega kaasnevale majanduslikule kasule, mis läbi riigi vaatepunkti, poollooduslike koosluste puhul, ei peaks olema esmatähtis. Lisaks eelnevale toodi uuringus välja, et RMK-ga sõlmiti rendileping, mille kohaselt on üle antav poollooduslik kooslus korrastatud võsast ning kraavid puhastatud, reaalsele olukorrale see aga ei vastanud, mistõttu talunikule on see hooldamist raskendav ning mõjutab oluliselt suhtumist RMK-sse, kui ebausaldusväärsesse organisatsiooni.

Uuringust selgus, et maahooldajate jaoks on riigipoolsed poollooduslike kooslustega seotud tegevused nagu bürokraatia, hooldust raskendavad. Mitmed vastajad viitasid, et nende hinnangul on pärandkoosluste hooldamisega seotud ametkonnad liialt enesekesksed ning esitavad hooldusnõudeid, millega kaasnevatele probleemidele lahendust ei pakuta vaid jäetakse see maahooldaja „õlgadele“. Otseseks probleemiks nimetatigi niitmise nõuet, eesmärgiga niide loomasöödaks kasutada, kuid loomapidajad pole huvitatud väikestelt aladelt niidet varuma. Lahendused, mida riik välja pakub, pole maahooldaja jaoks, kes realselt hooldamisega tegeleb, optimaalsed. 21% küsitlusele vastanutest leidis, et nad ei ole rahul riigipoolse tegevusega poollooduslike koosluste säilitamisel. Üks maahooldaja tõi välja, et nõuded taotluste esitamisel muutuvad väga tihti – kui ühel perioodil on lubatud kaardile kraav sisse jätta, siis järgmisel peab selle juba välja joonistama.

6.3 Poollooduslike koosluste toetused

Võrumaal asuvate poollooduslike koosluste hooldajate hinnangul on hooldamise puhul makstavad toetused 47% vastanute jaoks väga olulised ning samale hulgale uuringus osalenute jaoks olulised. Kuna poollooduslike koosluste majandamine võib olla tavaviljeluses oleva heinamaaga võrreldes kulukam ning vähemtasuvam, siis on toetused

olulised selleks, et katta tehtud kulutusi. Uuringus osalejate jaoks on toetused olulised, kuid 57% vastajatest hindas neid olevad väiksesed, ülejäänud pidasid toetusi piisavateks.

„Hetkel on toetused piisavad, kuna lisaks PLK toetusele saab taotleda ka ÜPT-d, muidugi seal peab lähtuma ÜPT nõuetest ja massiivi piiridest.“ (Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

Kindlasti omab tähtsust, millist konkreetset poollooduslikku kooslust hooldatakse, kuna kooslused erinevad oma liigendatuse, asukoha ning suuruse poolest, seega on ka sama tüüpi poollooduslike koosluste puhul erinevad hooldamiskulud. Lisaks mängib rolli ka see, kas maahooldaja on suurtalunik võib hooldab poollooduslikke kooslusi hobi korras. Mitmed maahooldajad tõid välja olukorra, kus keskkonnasõbralikuma maaelu arengukava 2014-2020 järgi üldjuhul keelustati poollooduslikul kooslusel hekseldamine kui hooldamise võte, kuid niitmisega ning niite koristamisega kaasnevad suuremad kulud, mistõttu jäävad saadavad toetused pikemas perspektiivis väikeseks. Tõenäoliselt suurtalunikke tekkinud olukord niivõrd ei mõjuta kuid väikeste talude jaoks võib hekseldamise, mis teenusena on odavam kui niitmine ning niite pallimine, keelustamine olla finantsiliselt koormavam. Uuringus märgiti mitmel juhul, et just väiksemate poollooduslike koosluste hooldamine niitmise teel on hetkel makstavate toetuste juures ebamõistlik, ning toetuste olulise suurenemise puudumisel, võivad maad langeda hooldusest välja.

Maahooldajate hinnangul on toetuste taotlemine muutunud ülemäära keerukaks, kuna Maaelu arengukava 2014-2020 (2013) järgi vähendati oluliselt mõnede poolloodusliku koosluse tüüpide hooldamise toetust, ning võimaldati pärandkooslustele taotleda ühtset pindala toetus (ÜPT), juhul kui poollooduslik kooslus vastab ÜPT tingimustele. Seega, kui varasemalt saadi enamus poolloodusliku koosluse tüüpidele toetust 185,98 eurot hektari kohta (puisniidu puhul 238,07€), siis alates 2015. aastast on see toetus lammi-, aru-, soo- ning soostunud niidu puhul 150 eurot karjatamise ning 85 eurot niitmise puhul. Puiskarjamaa puhul on poollooduslike koosluste hooldamistoetus 250€/ha, puisniidu niitmisel 450€/ha, kadakatega niitute niitmisel on toetus 185€/ha ning karjatamisel 250 €/ha. Hooldamise toetusele lisandub 79,64 eurot ühtse pindala toetust (Ühikumäärad 2017). Siinjuures on aga oluline, et ÜPT-d ei saa taotleda põllumassiivile, mille suurus jääb alla 1 hektari, seega väiksemad, eraldi põllumassiividena seisvad pärandkooslused on tugevasti ohustatud hooldusest väljalangemisega. Lisaks, ühtse pindala toetuse õiguslikust maast arvestakse

välja poollooduslikul kooslusel asuvad loomade varjualused, küün või muud pärandkooslusele iseloomulikud elemendid, mida läbi poolloodusliku koosluse toetuse on seni toetatud. Seega on mõningal juhul maahooldaja jaoks saadavad toetused isegi vähenenud ning pärandkoosluse hooldamine rahaliselt vähem tasuvam.

Poollooduslikule kooslusele on võimalik taotleda lisaks ka mahe toetust, juhul kui talunik on mahetootja ning ka ülejäänud hooldatavad põllud on käsitletud mahedana. Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse määr käesoleva Maaelu arengukava perioodil on rohumaaadel, kuhu alla kuuluvad ka poollooduslikud kooslused, 25€ mahetootmise jätkamise puhul (Ühikumäärad 2017). Uuringus viidati sellele, et tegelikkuses hooldatakse kõiki poollooduslikke kooslusi mahenõuetele vastavalt (väetamise, taimekaitsevahendite keeld), kuid maahooldaja, kes ei ole mahetootja, seda toetust taotleda ei saa.

„Sellest on räägitud, et nad (plk alad) võiksid olla automaatselt mahedad, sest muud seal teha ju ei tohi. Ta ei ole midagi teistmoodi.“ (Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna ametnik)

Seega võiks poollooduslike koosluste puhul olla mahepõllumajandusliku tootmise toetuse määr poolloodusliku koosluse hooldamistoetuses sees ning eraldi mahetoetust pärandkooslusele taotleda ei saaks või teha poollooduslike koosluste puhul võimalikuks taotleda lisaks mahe toetust. Selliselt oleks pärandkoosluste hooldajate toetamine rohkem võrdsustatud.

Poollooduslike koosluste hooldamiseks on mõningal juhul vaja teha investeeringuid. Nende suurus ja vajadus sõltub sellest, kas tegemist on suurtaluniku või väiksemas mahu hooldajaga, ning kas poollooduslikku kooslust hooldatakse niitmise või karjatamise teel. Kui suurtalunikul on tõenäoliselt rohkem rahalisi võimalusi ning tehnikat on vaja ka teiste põllumajandusmaade hooldamiseks, st poollooduslike koosluste hooldamine on integreeritud muu põllumajandusega, siis väiketaluniku puhul ei ole otstarbekas mõne põllumajanduspinna pärast suurt investeeringut teha, siis on nende puhul mõeldav pigem teenuse sisse ostmine, kuid see ei tohi kulutuste poolest olla kallim, kui saadavad toetused. Kui maahooldaja peab teenusele peale maksma on üsna tõenäoline, et pärandkooslust edaspidi ei hooldata. Kui maahooldajatelt uuriti, millistesse vahenditesse nad eelkõige investeeringuid on teinud, siis 47% vastajatest, kes on investeerinud, on seda teinud seoses karjatamisega poollooduslikul kooslusel. 44% vastajatest ei ole teinud lisa-investeeringuid,

kuid siinkohal on oluline märkida, et tõenäoliselt on talunikud need teinud hooldamise algusaastatel ja neid enam ei arvesta. Uuringust selgus, et 12 vastajat ei ole taotlenud investeeringuid erinevatest programmidest, kuid tunnevad, et vajadus selleks on olemas. Mis põhjustel nad seda teinud ei ole, jäeti lisamata, kuid võib eeldada, et need on taotlemata, kas teadmatuse, et sellised võimalused on olemas, taluniku enda motivatsiooni puudumise või omafinantseeringu võimaluse puudumise tõttu, mis on tõenäolisem just väiksemate talude puhul. Mõnel juhul oleks siiski vajalik suurem teavitustöö maahooldajate seas võimalikest investeeringutoetustest, mida on võimalik taotleda.

Maahooldajad tõid välja, et poollooduslike koosluste hooldamisnõuded on karmistunud kuid toetused ei ole sealjuures tõusnud, seega uuriti, kui palju hooldajaid jätkaks hooldusega, kui toetuste määrad väheneksid oluliselt või toetuste maksmine lõpetatakse üldse. 37% vastajatest alasisid edasi ei hooldaks, ning 40% hooldaks väiksemas mahus, kuid järk-järgult hooldatava pindala vähenemine võib viia olukorrani, kus lõpuks ei hooldata ala terviklikult.

„Pakun, et ca 90% hooldajatest Võrumaal lõpetaksid plk –de hoolduse, kui toetused ära kaoks. Alles jääksid suured tootjad, kes realiseerivad oma liha ja teenivad tulu sealt.“
(Keskkonnaameti maahoolduse spetsialist)

Aastal 2020 lõppeb käesolev maaelu arengukava ning hetkel puudub kindlustunne, kas ja millises mahus poollooduslike koosluste toetamine jätkub läbi Euroopa Liidu vahendite. Ehkki küsimus oli spekulatiivne, on oluline teada, et oht mõnede pärandkoosluste hooldusest väljalangemiseks on olemas, kui toetused ei ole talunike jaoks piisavad. Eelkõige ohustab toetuste mittemaksmine just väiksemaid ning niite poolest väärtusetumaid pärandkoosluseid. Suuremaid ning heina poolest kvaliteetsemaid alasid on tõenäoliselt vaja loomapidajatele, kes sööda varumise ning karjatamise vajadusest hooldaks alasid edaspidigi. Poollooduslike koosluste säilimiseks on siiski oluline, et hooldatavate alade pindala oleks tõusutrendis, mis ilma toetusteta suure kindlusega ei juhtuks. Seega on jätkuv toetuste maksmine ning toetusmäärade suurenemine oluline meetod pärandkoosluste säilitamiseks ning 2020. aastaks seatud eesmärgi, 45 000 hektarit hooldatud poollooduslike kooslusi, täitumiseks.

KOKKUVÕTE

Poollooduslikud kooslused on looduskaitse all olevad rohumaad, mis on välja kujunenud pikaajalise mõõduka inimtegevuse käigus – niitmise ja karjatamise teel. Poollooduslikud kooslused omavad suurt bioloogilist väärtust, olles pesitsus-, elu- ning kasvupaigaks mitmetele ohustatud liikidele, säilides ainult läbi regulaarse hoolduse. Tänapäevaks on poollooduslike koosluste hooldamine mitmete erinevate põhjuste tõttu vähenenud.

Võru maakonnas on poollooduslike koosluste tüüpidest esindatud lamminiidud, aruniidud, soostunud niidud, sooniidud ning puisniidud. Keskkonnaregistri järgi asub Võru maakonnas 1403,6 hektarit poollooduslikke kooslusi, 2016. aastal oli neist hoolduses 744,42 hektarit, seega suur osa pärandkooslustest on hooldamata.

Kuna poollooduslike koosluste taastamine ning hooldamine on pärandkoosluste eripärade ning nõuete tõttu kulukas, on võimalik taotleda toetusi. Taastamise puhul makstakse loodushoiutoetust, mille määr sõltub poollooduslikul kooslusel tehtavatest töödest, olles keskmiselt 1000€ hektari kohta. Hooldamise puhul on võimalik taotleda poollooduslike koosluste hooldamise toetust, selle toetusemäär sõltub pärandkoosluse tüübist ning hooldamise viisist – karjatamine või niitmine. Lisaks on poollooduslikele kooslustele võimalik taotleda erinevaid muid pindalatoetusi, kui pärandkooslus nende toetuse nõuetele vastab.

Poollooduslike koosluste taastamise, hooldamise ning nõuete täitmise kontrolli teostab Keskkonnaamet, toetusi maksab Põllumajanduse registrite ja informatsiooni amet. Riigi omandis olevaid poollooduslikke kooslusi rendib maahooldajatele Riigimetsa Majandamise Keskus ning korraldab ka rendi enampakkumisi.

Kuna poollooduslike koosluste säilimine on otseselt sõltuv maahooldajatest ning nende hoiakutest ja motiveeritusest, siis oli uurimustöö eesmärgiks selgitada välja poollooduslike koosluste hooldajate hoiakud ja motivatsioon ning lisaks uurida, millised tegurid mõjutavad poollooduslike koosluste hooldamist.

Töö uurimisülesanneteks seati:

1. anda ülevaade poollooduslikest kooslustest, nende tüüpidest Võru maakonnas, nende taastamise ning hooldamisega seotud regulatsioonidest, toetustest ja sellega kaasnevatest probleemidest
2. uurida välja maahooldajate motiveeritus ja hoiakud seoses poollooduslike koosluste hooldamisega
3. uurida välja, milline on maahooldajate rahulolu toetuste, hooldusnõuete ja PRIA, RMK, Põllumajandusameti ning Keskkonnaameti tegevusega
4. uurida välja PRIA, RMK, Põllumajandusameti ja Keskkonnaameti ametnike hinnangud poollooduslike koosluste hooldamisele

Töö uuringu sihtgrupiks valiti, töö autori enda seotuse tõttu, Võru maakonnas asuvate poollooduslike koosluste hooldajad, kelle seas viidi läbi küsitlus (30 vastajat). Lisaks viidi läbi intervjuud Võru maakonna poollooduslike koosluste haldamisega seotud ametnikega, et saada kommentaare hooldamisnõuete, hooldust takistavate tegurite ning hooldajate motiveerituse suunal.

Läbi viidud uuringust selgus, et maahooldajad peavad poollooduslike koosluste säilimist oluliseks, kuid hooldust enim motiveerivaks aspektiks peeti siiski saadavaid rahalisi toetusi (73% hooldajatest). Selle variandi kõrget tulemust võib põhjendada sellega, et poollooduslike koosluste hooldamine ei ole nii tulus kui kultuurrohumaa puhul, seega on toetused väga olulised pärandkoosluste konkurentsivõime parandamisel. Maahooldajad pidasid siiski oluliseks ka liigirikkuse (60% hooldajatest) ning maastiku mitmekesisuse (50% hooldajatest) säilimist.

Ehkki maahooldajad peavad poollooduslike koosluste säilimist tähtsaks, siis hooldust raskendavate tegurite ning probleemide ilmnemisel võib hoolduskvaliteet langeda. Võrumaa maahooldajatest on 87% vastajatest kogenud mingit hooldust takistavat tegurit, kõige enam tekitas probleeme liigniiskus (57%), mis on omane just lamminiitudele, mille hooldajaid oli uuringus 50% vastanutest. Järgmisteks suurimateks takistusteks oli märgitud riigipoolse tegevusega seotud kategooriad: karmid hooldusnõuded (40%), bürokraatia (30%) ning liiga väikesed toetused (30%). Küsimustikust selgus, et otseseid probleeme on tekitanud niitmise ning niite koristamise nõue, kuna maahooldajad ei ole huvitatud niite kogumisest väiksemalt või väiksema niiteväärtusega poollooduslikelt kooslustelt, ning hooldajate

jaoks puuduvad sobivad lahendused niite kasutamiseks. Maahooldajad tõid välja ka erinevaid probleeme ametkondade tegevusega poollooduslikel kooslustel, nagu RMK poolt läbiviidud rendi enampakkumised, Keskkonnaameti karmid hooldusnõuded või PRIA bürokraatia toetuste taotlemisel.

Töö käigus viidi läbi intervjuud ametnikega, kes tegelevad poollooduslike koosluste haldamisega riigi tasandil. Keskkonnaameti ametniku hinnangul on poollooduslike koosluste hooldamisel probleemiks maahooldajate vähene motiveeritus ning poollooduslike koosluste väärtuste mitte teadmine. Ametnik arvas, et maahooldajate jaoks on suurimaks hooldust takistavaks teguriks pärandkooslustelt saadud niide, millega pole maahooldajatel midagi teha, seda kinnitasid ka teised intervjuueeritavad. Toetusi hindas Keskkonnaameti spetsialist piisavateks.

Poollooduslikud kooslused on oma tootlikkuse, eripärade ning hooldamisnõuete tõttu vähem tulusad kui kultuurrohumaad, seega on toetuste maksmine oluline meede vähendamaks tehtud kulutusi. Enamiku vastajate jaoks on makstavad poolloodusliku koosluse toetused olulised või väga olulised, 57% vastajatest leidis, et makstavad toetused on väikesed, ülejäänud hindasid neid piisavateks. On oluline, et toetuste maksmine oleks järjepidev ning et toetused suureneksid, kuna nende vähenemisel või lõppemisel ei hooldaks oma valdustel olevaid poollooduslikke kooslusi 37% vastajatest ning 40% vastajatest vähendaksid hooldatava ala pindala. Seda on oluline silmas pidada just käesoleval ajal, mil on lõppemas Eesti maaelu arengukava periood ning jätkuv Euroopa Liidu poolne rahastus pole kindel.

Kui looduslike hooldust takistavate tegurite (liigniiskus, kivisus, liigendatus, asukoht) vastu üldjuhul ei saa, on oluline, et poolloodusliku koosluse hooldajast mittesõltuvad probleemid, nagu karmid hooldusnõuded, bürokraatia ning väikesed toetused, viiakse miinimumi, et säiliks pärandkoosluste hooldamine ning alade jätkusuutlikkus. Praeguste hooldamisnõuete ning toetuste puhul on hooldusest väljalangemisest ohustatud eelkõige väiksemad, liigendatumad ning niite poolest väärtusetumad poollooduslikud kooslused, mille hooldamise kulud võivad olla maahooldaja jaoks suuremad, kui saadavad tulud. Seega on oluline, et toetuste maksmine oleks järjepidev ning saadavate toetuste rahaline määr tõuseks, et säiliks ning tulevikus ka suureneks hooldatavate poollooduslike koosluste pindala.

SEMI-NATURAL HABITATS CAREGIVERS ATTITUDES AND INFLUENCE FACTORS ON MAINTENANCE ON THE EXAMPLE OF VÕRU COUNTY

Summary

Semi-natural habitats are permanent pastures that are under protection. They are developed under long-term moderate human activities – mowing and grazing. Semi-natural habitats have a high biological value as a nesting, growth and residence place for a number of endangered species, retains only by regular maintenance. Today the semi-natural habitats have been decreased due to a number of different causes.

Semi-natural types represented in Võru county are alluvial meadows, meadowland, swampy meadows, paludified meadow and woodland. According to the Environmental Registry there are 1403.6 hectares of semi-natural habitats in Võru county. In 2016 there were 744.42 hectares under maintenance, so a large part of heritage habitat have been mismanaged.

Due to the specific characteristics and requirements, semi-natural restoration and maintenance are expensive, there are possibilities to apply for grants. Nature conservation grant is paid for restoration of semi-natural habitat, averaging € 1 000 per hectare, depending on the extent of work. For maintenance it is possible to apply grant which depends of the type of semi-natural habitat and maintenance mode – grazing or mowing. In addition there is a possibility to apply for different area payments if the heritage habitats meet the requirements.

Semi- natural habitats' restoration, maintenance and compliance inspection is carried out by the Environmental Board, grants are paid by the Agricultural Registers and Information Board (ARIB). State-owned semi-natural habitats are rented to land caregivers by State Forest Management Center that also organizes auctions for the leases.

Since preservation of semi-natural habitats is directly dependent by land caregivers and their attitudes and motivation, then the aim of this research was to identify the semi-natural

caregivers' attitudes, motivation and also to investigate what factors affect the maintenance of semi-natural habitats.

Research tasks were set:

1. to provide an overview of types of semi-natural habitats, their types in Võru county, their restoration and maintenance regulations, subsidies and attendant problems
2. to find out land caregivers' motivation and attitudes regarding to the maintenance of semi-natural habitats
3. to find out how satisfied are the caregivers with subsidiaries and maintenance requirements (ARIB; State Forest Management Centre; Agricultural Board; Environmental Board)
4. to find out what are the evaluations on maintenance of semi-natural habitats by ARIB, State Forest Management Centre, Agricultural Board and Environmental Board officials.

Võru county semi-natural caregivers was chosen this study target, due to author involvement with the subject, amongst whom a survey was carried out (30 respondents). Additionally there were carried out interviews with Võru county's officials involved in the management of semi-natural habitats, in order to obtain comments about maintenance, maintenance hindering factors and motivation of caregivers.

Studies showed that caregivers think that preservation of semi-natural habitats is important, but in their opinion financial support was the most motivating aspect of taking care of semi-natural habitats (73% of caregivers). This high result can be explained by the fact that the maintenance of semi-natural habitats is not as lucrative as the intensively managed grasslands, therefore subsidies are very important in improving the competitiveness of the heritage habitats. Caregivers considered that diversity of species (60% of caregivers) and landscape diversity (50% of caregivers) are also important.

Although caregivers consider the preservation of semi-natural habitats important, but maintenance hindering factors and problems can affect the quality of maintenance. 87% of Võru county respondents have experienced such inhibitor, the most problematic was excessive water (57%), which is typical to alluvial meadows and 50% of respondents were

the caregivers for this type of semi-natural habitat. Next biggest obstacles were related to activities held by the state: strict requirements of maintenance (40%), bureaucracy (30%) and to small subsidies (30%). Questionnaire showed the requirement of mowing and harvesting creates direct problems because farmers are not interested harvesting from smaller or less valuable semi-natural grasslands and they don't have solutions to exploit this poor quality grass. Caregivers also brought out various problems with authorities who administer semi-natural habitats like State Forest Management Centre's conducted auctions, Environment Agency's strict maintenance requirements and ARIB's bureaucracy when applying subsidies.

Interviews were carried out with state officials who are involved with state level management of semi-natural habitats. Environment Agency official said that in his opinion the biggest problem in maintenance of semi-natural habitats is the lack of motivation and the lack of knowledge on values of habitats by the farmers. He assumed that for farmers the biggest maintenance hindering factor is the harvested hay that has no use for the farmers. This was also confirmed by others interviewees. Environmental Agency's official reckons that grants are sufficient.

Because of semi-natural habitat's productivity, characteristics and maintenance requirements, they are less profitable than regular cultivated grasslands. Therefore subsidies are important measure to reduce the costs. Most respondents considered grants for semi-natural habitat important or very important, 57% of respondents considered grants being small, the rest thought they were adequate. It is important that the grants payments are consistent and also increasing, because 37% of respondents would not continue maintenance if the subsidies were reduced or terminated, and 40% of respondents would reduce the maintenance area of semi-natural habitats. This is important to keep in mind in this period of time when Estonian Rural Development 2014-2020 is ending and European Union's continued funding is not assured.

If the natural maintenance obstacles (excessive water, stoniness, partitions, location) can't be changed, it is important that state-held administration aspects, like strict requirements, bureaucracy and small grants, are taken to minimum in order to preserve the heritage habitats maintenance and sustainability. Mostly smaller, segmented and less valuable harvesting semi-natural habitats are in danger of being out of maintenance do to current maintenance

requirements and subsidies because their maintenance costs are larger than revenues. Therefore it is important that the payments are consistent and support rates would rise in order to maintain and even increase the area of maintained semi-natural habitats.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **97 hoiuala poollooduslike koosluste kaitsekorralduskava 2016-2020 eelnõu.** (2016). Tallinn: Keskkonnaamet. <http://loodus.keskkonnainfo.ee/eelis/GetFile.aspx?fail=-1293828240> (03.01.2017).
2. **Alasi, K.** (2001). Miljonid rikka ja ilusa looduse heaks. - *Eesti Loodus*, Nr 5, lk 176-178.
3. **Animägi, A.** (2017). Masinate parandustööd objektil. – *Loodusblogi*. <https://www.rmk.ee/metsa-majandamine/loodusblogi/masinate-parandustood-objektil> (05.05.2017).
4. **Animägi, A.** (2017). Petlik keskkonnaregister. – *Loodusblogi*. <https://www.rmk.ee/metsa-majandamine/loodusblogi/petlik-keskkonnaregiste> (05.05.2017).
5. **Beaufoy, G., Marsden, K.** (2011) CAP reform 2013 last chance to stop the decline of Europe's High Nature Value farming? - *The European Forum for Nature Conservation and Pastoralism*. 36 lk.
6. **CAP in your country. Estonia.** - *European Commission*. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-in-your-country/pdf/ee_en.pdf (15.03.2017).
7. **Carboni, M., Dengler, J., Mantilla-Contreras, J., Venn, S., Török, P.** (2015). Conservation value, management and restoration of Europe's semi-natural open landscapes. – *Hacquetia*. Vol. 14, No. 1, pp. 5-122.
8. **Dostálek, J., Frantík, T.** (2008). Dry grassland plant diversity conservation using low-intensity sheep and goat grazing management: case study in Prague (Czech Republic). - *Biodiversity and Conservation*. Vol. 17, No. 6, pp. 1439–1454.
9. **Duelli, P., Obrist, M.** (2001). Regional biodiversity in an agricultural landscape: the contribution of seminatural habitat islands. - *Basic and Applied Ecology*. Vol. 4, No. 2, pp. 129-138.
10. **Eesti inimarengu aruanne 2014/2015.** (2015). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. <http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2015/06/EIA-2015.pdf> (17.04.2017).

11. **Eesti keskkonnastrateegia aastani 2010.** (2005). – *Keskkonnaministeerium*.
<http://www.keskkonnainfo.ee/failid/viited/strateegia10.pdf> (05.05.2017).
12. **Eesti maaelu arengukava (MAK) 2007–2013** (2006). Tallinn: Põllumajandusministeerium.
<https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/eesti-maaelu-arengukava-mak-2007-2013>
 (06.02.2017).
13. **Eesti maaelu arengukava 2014–2020.** (2013). – *Põllumajandusministeerium*.
<https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-2016-08-11.pdf> (07.03.2017).
14. **Ehrlich, Ü., Habicht, K.** (2001). Non-Use Value and Maintenance Costs of Estonian Ecological Seminatural Habitats. – Factors of Convergence: A Collection for the Analysis of Estonian Socio-Economic and Institutional Evolution. Tallinn: Estonian Institute of Economics at Tallinn Technical University, pp. 227-263.
15. **EL ühine põllumajanduspoliitika (ÜPP).** – *Maaeluministeerium*.
<https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/el-uhine-pollumajanduspoliitika-upp>
 (08.02.2017).
16. **ELi põllumajanduspoliitika vajab murrangut (PRESSITEADE).** (2017). - *Jätkusuutliku põllumajanduse poole / Towards sustainable agriculture*.
<http://estcap.blogspot.com.ee/2017/03/mis-on-katki-ei-rohkem-ega-vahem-kui.html>
 (01.04.2017).
17. **Erinevate rohumaaade ökosüsteemiteenused.** – *LIFE Viva Grass*.
<http://vivagrass.eu/ee/ecosystem-services/ecosystem-services-in-different-grasslands/>
 (05.04.2017).
18. **Flick, U.** (2009). An Introduction to Qualitative Research. Fourth Edition. United Kingdom: SAGE Publications. 528 lk.
19. **Granö, J. G.** (1922). Eesti maastikulised üksused. – *Loodus* Nr 1, lk 105-123.
20. **Habel, J. C., Dengler, J., Janišová, M., Török, P., Wellstein, C., Wiezik, M.** (2013). European grassland ecosystems: Threatened hotspots of biodiversity. - *Biodiversity and Conservation*. Vol. 22, No. 10, pp. 2131–2138.
21. **Hellström, K.** (koost.) (2002). Maastikuhoolduskavad ja maastikuhooldus. Tallinn: Keskkonnaministeerium. 14 lk.

22. **Herzon, I., Mikk, M.,** (2007). Farmers' perceptions of biodiversity and their willingness to enhance it through agri-environment schemes: A comparative study from Estonia and Finland. - *Journal for Nature Conservation*. Vol. 15. pp. 10–25.
23. **Iseloomustus.** – *Pärandkoosluse Kaitse Ühing*.
http://www.pky.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=14
 (03.05.2017).
24. **Iseloomustus.** – *Pärandkoosluse Kaitse Ühing*.
http://www.pky.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=15
 (04.02.2017).
25. **Keskkonna ülevaade 2013.** (2014). Tallinn: Keskkonnaagentuur.
https://energiatalgud.ee/index.php?title=Pilt:Keskkonnaagentuur._Keskkonna_%C3%BClevaade_2013._Looduslik_mitmekesisus._Tallinn_2014.pdf (05.02.2017).
26. **Kohv, K.** (2017). 45 000 – äkki tulebki täis! – *Loodusblogi*. <https://www.rmkk.ee/metsa-majandamine/loodusblogi/45-000-akki-tulebki-tais> (05.03.2017).
27. **Koosluste hooldamine ja taastamine.** – *Riigimetsa majandamise Keskus*.
<http://www.rmkk.ee/metsa-majandamine/looduskaitsetood/koosluste-hooldamine-ja-taastamine>
 (18.05.2017)
28. **Kose, M., Merivee, M., Reinloo, A.** (2011). 15 aastat rannaniitude looduskaitsest hooldust Eestis. - *Eesti Loodus*, Nr 1. [e-ajakiri]
http://www.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/artikkel3659_3636.html (02.02.2017).
29. **Kukk, T.** (2002). Pärandkooslused säilivad tänu looduslähedasele inimtegevusele - *Võrumaa Teataja*.
30. **Kukk, T.** (2004). Aru- ja puisniidud. Õpikkäsiraamat. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing. 220 lk.
31. **Kukk, T.** (2004b). Pärandkooslused: kas pärandame nad tulevikule? - *Eesti Loodus*, Nr 7, lk 6–11.
32. **Kukk, T.** (2004c). Üks võimalusi – teeme pärandi rahaks. - *Eesti Loodus*, Nr 7, lk 2.
33. **Kukk, T., Sammul, M.** (2006). Loodusdirektiivi poollooduslikud kooslused ja nende pindala Eestis. Tartu: Eesti looduseuurijate selts. 158 lk.
34. **Kuresoo, R.** (2015). Muutuv Eesti loodus. Tallinn: Eestimaa Looduse Fond. 166 lk.

35. **Kuris, M., Rimmelgas, L., Prižavoite, D., Bojārs, E., Ruskule, A., Fammler, H., Navickas, K.** (2015) Viable grassland management – experience, challenges and opportunities. - *Baltic Environmental Forum 2015*. Estonia, Lithuania, Latvia. LIFE Viva Grass.
36. **Kusmin, J., Lotman, K., Pärdis, H., Tarang, L.** (2011). Pärandskultuur – loodus ja inimene. Tallinn: Põllumajandusministeerium. 56 lk.
37. **Laasimer, L.** (1965). Eesti NSV taimkate. Tartu: Valgus.
38. **Lagerkvist, C.J., Hasund, K.P., Liljenstolpe, C.** (2014). Asymmetries of willingness to pay for Swedish semi-natural pastures. - *16th Annual BIOECON Conference* . Kings College Cambridge, England. 17 lk.
39. **Leidus, I.** (2014).Sile tondipea. https://et.wikipedia.org/wiki/Sile_tondipea (10.05.2017).
40. **Lember, A.** (2015). Veisekasvatavad: riik peaks PLK rentimisel eelistama karjatamist. - *Saarte Hääl*, Nr X, [e-ajakiri] <http://www.saartehaal.ee/2015/06/13/veisekasvatavad-riik-peak-plk-rentimisel-eelistama-karjatamist/> (03.02.2017).
41. **Lepasaar, H., Ehrlich, Ü.** (2015). Non-Market Value of Estonian Seminatural Grasslands: A Contingent Valuation Study (August 2015). - *Estonian Discussions on Economic Policy* Vol. 23, No. 2.
42. **Lepmets, E.** (2015). Country report on the implementation of the new CAP and its possible effects on permanent pastures: Estonia 2015. UK: European Forum on Nature Conservation and Pastoralism, 16 lk.
43. **Levik.** – *Pärandskoosluste Kaitse Ühing*.
http://www.pky.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=72
(04.02.2017).
44. **Looduskaitse andmebaas.** (2017). – *Eestimaa Looduse Fond*.
<http://elfond.ee/teoksil#/projektid/looduskaitse-andmebaas> (29.03.2017).
45. **Lotman, A.** (2017). Mis on katki? Ei rohkem ega vähem kui ELi mahukaim poliitika. - *Jätkusuutliku põllumajanduse poole / Towards sustainable agriculture* [e-ajakiri]
<http://estcap.blogspot.com.ee/2017/03/mis-on-katki-ei-rohkem-ega-vahem-kui.html>
(01.04.2017).
46. **Lotman, A., Piirimäe, K., Ader, A.** (2012). Et Maa elaks : soovitusi keskkonnasõbralikuks põllumajanduseks. Tallinn: Eestimaa Looduse Fond. 66 lk.

47. **Luhamaa, H., Ikonen, I., Kukk, T.** (2001). Läänemaa pärandkooslused. Seminatural communities of Läänemaa County, Estonia. Tartu-Turku: Pärandkoosluste Kaitse Ühing. 96 lk.
48. **Lõppenud projektid.** – *Keskkonnaamet*. <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/rahvusvahelised-projektid/loppenud-projektid> (03.05.2017).
49. **Lättemäe, S.** (2014). Dokumentideta võõras võsas. - *Maamajandus* (Maalehe lisa), Nr 2, [ajakiri] <http://maaleht.delfi.ee/news/maamajandus/uudised/dokumentideta-vooras-vosas?id=67805921> (05.03.2017).
50. **Maahooldus.** – *Keskkonnaamet*. <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/maahooldus> (15.03.2017).
51. **Maarendileping.** – *Riigimetsa Majandamise Keskus*. https://media.rmk.ee/files/Maarendileping%202017_kagu.pdf (18.05.2017)
52. **Mesipuu, M.** (koost.) (2011). Aru- ja soostunud niitude hoolduskava. Tallinn: Keskkonnaamet. 61 lk.
53. **Mägi, E.** (2005). Luhad ja nende tähtsus looduskaitstes. http://www.pky.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=134:luhad-ja-nende-tahtsus-looduskaitstes&catid=47:ettekanded&Itemid=122
54. **Nielsen A.L., Hald A.B., Buttenschon R.M.** (2011). Management of semi-natural grassland in Denmark – political instruments and possible improvements. - *NJF seminar 436. Biodiversity in agriculture- lessons learned and future direction*. Norway. NJF Report, No. 1, Vol. 7.
55. **Oras, K.** (2015). Keskkond. – *Eesti Statistika Aastaraamat 2015* /Toim. K. Pöder. Tallinn: Statistikaamet, lk 37-54.
56. **OÜ Lihula Soojus.** – *Lihula vald*. <http://www.lihula.ee/kaugkutte-piirkonnad> (19.04.2017).
57. **Paal, J.** (1997). Eesti taimkatte kasvukohatüüpide klassifikatsioon. Classification of Estonian vegetation site types. Tallinn: Keskkonnaministeeriumi info- ja tehnokeskus. 200 lk.
58. **Paal, J.** (2007). Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratrükk. 184 lk.
59. **Peters, R.** (koost.) (2011). The provision of environmental public goods through agriculture. – *EU Rural Review*. Nr 8, lk 16.
60. **PLK taastamisedukuse hindamine. Aruanne.** (2014). Tartu: Eesti Maaülikooli põllumajandus- ja keskkonnainstituut. <https://www.kik.ee/sites/default/files/5682.pdf> (21.03.2017).

61. **Poollooduslike koosluste rendihuvi.** – *Maaamet*. <http://www.maaamet.ee/rmk/loginid.php> (05.05.2017).
62. **Poollooduslike koosluste tegevuskava aastateks 2014–2020.** (2013). Tallinn: Keskkonnaagentuur.
http://www.keskkonnaagentuur.ee/sites/default/files/pictures/plk_tegevuskava_2014-2020.pdf (03.01.2017).
63. **Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (MAK 2007-2013 meede 2.3.5) 2016 – Põllumajanduse registrite ja infosüsteemi amet.**
http://www.pria.ee/et/toetused/valdkond/taimekasvatus/poollooduslik_vana_2016/ (04.03.2017).
64. **Poollooduslike koosluste rendisoovide esitamiseks loodi veebirakendus 05.09 (2016).** – *Riigimetsa Majandamise Keskus*
<https://www.rmk.ee/organisatsioon/pressiruum/uudised/uudised-2016/poollooduslike-koosluste-rendisoovide-esitamiseks-loodi-veebirakendus> (18.05.2017)
65. **Pork, K.** (1959). Kesk-Eesti jõgede luhaniitude keskkonnatingimustest. Eesti Loodusuurijate Seltsi aastaraamat. Vol 52. pp. 51–70.
66. **Presidski, R.** (2008). Maaharijate hoiakud pool-looduslike koosluste hooldamisel ning hoiakuid mõjutavad tegurid. (Magistritöö). Eesti Maaülikooli põllumajandus- ja keskkonnainstituut. Tartu.
67. **Pärtel, M.** (2003). Pool-looduslike ökosüsteemide bioloogilise mitmekesisuse hinnang ja kaitsemeetmete analüüs. Assessment of Capacity building needs for Biodiversity and Participation in Clearing House Mechanism in Estonia. Tartu: Tartu Ülikooli botaanika ja ökoloogia instituut.
68. **Pärtel, M.** (2015). Elurikas Eesti. – *Sirp*, Nr 6, [e-ajakiri] <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/elurikas-eesti/> (05.03.2017).
69. **Pärtel, M., Helm, A., Roosalu, E., Zobel, M.** (2007). Bioloogiline mitmekesisus eesti pool-looduslikes ökosüsteemides. Tartu: Botaanika ja ökoloogia instituut. 223-302 lk.
70. **Pärtel, M., Kalamees, R., Zobel, M., Rosén, E.** (1999). Alvar grasslands in Estonia: variation in species composition and community structure. – *Journal of Vegetation Science*. Vol. 10, No. 4, pp. 561– 570.

71. **Raa, I.** (2016). MÄRKA KESKKONNAHOIDLIKKE PÕLLUMAJANDUST: Poollooduslikud kooslused hoiavad ja hoiatavad meid! Järeda: Põllumajandusuringute keskus. http://www.maainfo.ee/index.php?article_id=5692&page=3265&action=article&
72. **Reinloo, A.** (2012). Kuidas edeneb tänavu poollooduslike koosluste taastamine? - *Eesti Loodus*. Nr 8. [e-ajakiri] http://www.eestiloodus.ee/artikkel4735_4704.html (30.03.2017).
73. **Rommelgas, L.** (2016). Kas poollooduslikud kooslused hääbuvad koos maaeluga? – *Maamajandus* (Maalehe lisa), Nr 11. [e-ajakiri] http://digileht.maaleht.delfi.ee/lisa_maamajandus/mets/kas-poollooduslikud-kooslused-haabuvad-koos-maaeluga?id=76230387 (02.02.2017).
74. **Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK)** annab kirjaliku enampakkumise korras tasu eest kasutamiseks Jõgevamaal, Tartumaal, Valgemaal, Viljandimaal ja Võrumaal RMK valduses olevaid põllu- ja rohumaid. – *Riigimetsa Majandamise Keskus* https://media.rm.ee/files/Enampakkumise_tade_kagu.pdf (18.05.2017)
75. **Semi-natural pastures and meadows.** - *European Forum on Nature Conservation and Pastoralism* <http://www.efncp.org/policy/semi-natural-pastures-meadows/> (03.03.2017).
76. **Semm, M., Mikk, M., Elts, J., Lohtaja, S.** (2003). Põllumajandusmaastike loodushoid. Soovitusi talunikele igapäevasteks töödeks. Tartu : Eesti Ornitoloogiaühing. 16 lk.
77. **Soopan, I.** (2016). Täna on Haapsalus seminar „Toetused poollooduslike alade säilitamiseks“. – *Läänlane*, Nr X, [e-ajakiri] <http://www.laanlane.ee/2016/04/11/tana-on-haapsalus-seminar-toetused-poollooduslike-alade-sailitamiseks/> (03.02.2017).
78. **Suurkask, M.** (1999). Soomaa luhaniidud. – *Eesti loodus*. Nr 10. [e-ajakiri] http://www.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/EL/vanaweb/9910/luhad.html (04.02.2017).
79. **Svalheim, E., Norderhaug, A.** (2010). A successful concept for farming for biodiversity. - *Latvijas Dabas fonds*. 2011. pp. 127-131.
80. **Zingel, H., Tambets, J.** (2004). Looduskaitse muutuste künnisel. – *Eesti Loodus*. Nr. 12. [e-ajakiri] http://www.eestiloodus.ee/artikkel933_931.html (08.01.2017).
81. **Talvi, T.** (2001). Pool-looduslikud kooslused. Tartu: Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus. 202 lk.
82. **Talvi, T.** (2010). Eesti puisniidud ja puiskarjamaad. Hooldamiskava. Viidumäe: Keskkonnaamet. 38 lk.

83. **Talvi, T., Talvi, T.** (2012). Poollooduslikud kooslused. Kaitse ja hooldus. Tallinn: Põllumajandusministeerium. 36 lk.
84. **Tanilsoo, J., Zacek, S., Kattai, K.** (2012). Pärlijõe luha hoiuala kaitsekorralduskava 2014-2023. Tallinn: Keskkonnaamet. 21 lk.
85. **Toetuse andmise tingimused avatud taotlemise korral meetmes „Kaitsealuste liikide ja elupaikade säilitamine ning taastamine” tegevuste „Kaitstavate elupaikade taastamine” ja „Poollooduslike koosluste hooldamiseks vajaminevad investeeringud” raames.** (vastu võetud 13.10.2016). – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/115102016001> (17.04.2017).
86. **Toetuste saajad.** (2017). – Põllumajanduse Registrite ja Infosüsteemi Amet. <http://www.pria.ee/et/toetused/toetusesaajad/3> (05.01.2017).
87. **Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) moderniseerimist ja lihtsustamist käsitlev konsultatsioon.** – *European Commission*. https://ec.europa.eu/agriculture/consultations/cap-modernising/2017_et (15.03.2017).
88. **Ühikumäärad.** – *Põllumajanduse registrite ja informatsiooni amet*. <http://www.pria.ee/et/toetused/materjalid/taimekasvatus/964> (12.05.2017).

LISAD

Lisa 1. Küsitluse ankeet

Tere!

Olen Janne Kalda, Eesti Maaülikooli linna- ja tööstusmaastike korralduse eriala magistriastme tudeng.

Pöördun Teie poole, kuna viin läbi uuringut poollooduslike koosluste hooldamisest ja maahooldajate seisukohtadest seoses poollooduslike kooslustega ning sellega seotud ametkondadega. Minu lõputöö juhendaja on PhD Kadri Kask.

Uurimustööga seoses palun Teil vastata küsimustikule, kus enamus küsimusi on valikvastustega, kui vastusevariant Teile ei sobi, on viimaseks variandiks jäetud "Other" (muu), kus saate oma variandi kirjutada. Ankeedi täitmiseks kulub umbes 5 minutit. Küsimustik on täiesti anonüümne.

Töö tulemusi saab näha peale töö kaitsmist 03.06.2017 Eesti Maaülikooli raamatukogu digitaalarhiivis.

Olen Teile väga tänulik!

Lugupidamisega,

Janne Kalda

Poollooduslike koosluste hooldamise küsimustik

1. Maahooldaja sugu:

- ☐ Mees
- ☐ Naine

2. Maahooldaja vanus:

3. Maahooldaja haridus:

- ☐ Põhiharidus
- ☐ Keskharidus
- ☐ Keskeriharidus
- ☐ Kõrgharidus

4. Hooldatava poolloodusliku koosluse asukoht?

- ☐ Võru maakond

- Muu _____
5. Millises omandis on hooldatav poollooduslik kooslus?
- Omanik
  - Renditud
  - Renditud RMK-st
  - Muu: _____
6. Kas poollooduslik kooslus asub looduskaitse alal? Mitme poolloodusliku koosluse hooldamise puhul valida variant „muu“ ning kirjutada nende asukohad seoses looduskaitse alaga.
- Jah, täielikult
  - Jah, osaliselt
  - Ei
  - Ei oska öelda
7. Milliseid poollooduslike koosluste tüüpe hooldate?
- ☐ Lamminiit ehk luht
  - ☐ Aruniit
  - ☐ Puiskarjamaa
  - ☐ Soostunud niit
  - ☐ Sooniit ehk madalsoo
  - ☐ Muu: _____
8. Kas peate poolloodusliku koosluse säilimist tähtsaks?
- Jah
  - Ei
9. Mis on Teie motivaatoriks poollooduslike koosluste säilitamisel?
- ☐ Kultuurilise pärandi säilimine
  - ☐ Liigirikkuse säilimine
  - ☐ Maastiku mitmekesisuse säilimine
  - ☐ Haruldaste liikide/koosluste säilimine
  - ☐ Rahalised toetused
  - ☐ Niide
  - ☐ Loomaliha saadus
  - ☐ Muu: _____
10. Mis on poollooduslike koosluste hooldamise juures suurimaks takistuseks/probleemiks?
- ☐ Asukoht
  - ☐ Liigniiskus
  - ☐ Spetsiaalse tehnika puudumine
  - ☐ Bürokratia
  - ☐ Liiga väikesed toetused
  - ☐ Karmid hooldusnõuded
  - ☐ 5-aastane hooldamise kohustus

- ☐ Niidetud heinaga pole midagi teha
- ☐ Ei ole takistusi/probleeme
- ☐ Ei oska öelda
- ☐ Muu:_____

11. Kui olulised on poollooduslike koosluste hooldamise toetused Teie jaoks?

- ☐ Väga olulised
- ☐ Olulised
- ☐ Ei ole olulised

12. Millised on poollooduslike koosluste hooldamistoetused Teie jaoks?

- ☐ Suured
- ☐ Piisavad
- ☐ Väikesed

13. Kas taotlete poollooduslikule koosluse (peale hooldamise toetuse) veel toetusi?

- ☐ Jah, ühtse pindala toetust (ÜPT)
- ☐ Jah, MAHE
- ☐ Jah, NATURA
- ☐ Ei
- ☐ Muu:_____

14. Kas olete pidanud tegema täiendavaid investeeringuid poolloodusliku koosluse hooldamiseks?

- ☐ Jah, masinatesse/tehnikasse
- ☐ Jah, loomade ostuks
- ☐ Jah, karjaaedade ostuks
- ☐ Ei ole
- ☐ Muu:_____

15. Kas olete taotlenud toetusi investeeringute tegemiseks?

- ☐ Jah, Keskkonna Investeeringute Keskusest (KIK)
- ☐ Jah, Keskkonnaameti programmidest
- ☐ Jah, muu allikas
- ☐ Ei ole olnud vajadust
- ☐ Ei ole taotlenud aga vajadus on

16. Kas Teie jaoks on poollooduslike koosluste hooldamisnõuded liiga ranged?

- ☐ Jah
- ☐ Ei
- ☐ Ei oska öelda

17. Kas Teie hooldataval poollooduslikul kooslusel on ette tulnud nõuete rikkumisi, milliseid?

- ☐ Jah, niitmata jätmine 1. septembriks
- ☐ Jah, karjatamata jätmine 1. oktoobriks
- ☐ Jah, niite koristamata jätmine 1. septembriks
- ☐ Jah, valede võtetega hooldamine
- ☐ Ei ole rikkumisi
- ☐ Muu:_____

18. Kas hooldaksite poollooduslikke kooslusi edasi, kui rahalised toetused suures osas vähendatakse või tühistatakse?

- ☐ Jah, täies mahus
- ☐ Jah, osaliselt
- ☐ Ei
- ☐ Ei oska öelda

19. Mida teete poollooduslikult koosluselt saadud niitega?

- ☐ Oma loomadele söödaks
- ☐ Oma loomadele allapanuks
- ☐ Müün ära
- ☐ Ei saa niidet
- ☐ Muu:_____

20. Kas Teie hooldaval poollooduslikul kooslusel on tehtud taimeinventuure?

- ☐ Jah
- ☐ Ei
- ☐ Ei oska öelda

21. Kas olete taastanud poollooduslikku kooslust?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

22. Kui vastasite eelmisele küsimusele "Jah", siis milliseid takistusi/probleeme olete poolloodusliku koosluse taastamisel kogenud?

23. Kas olete olnud huvitatud poollooduslike hooldamise infopäevades/koolitustest?

- ☐ Jah
- ☐ Ei
- ☐ Ei oska öelda

24. Kuidas hindate ametnike kohapealsete kontrollide tihedust?

- Liiga tihti
- Piisavalt
- Liiga vähe

25. Kas olete rentinud/rendite Riigimetsa Majandamise Keskuselt (RMK) poollooduslikke kooslusi?

- Jah, rendin/olen rentinud
- Ei ole rentinud

26. Kui vastasite eelnevale küsimusele jaatavalt, kas olete RMK poolsete tingimustega, rendihindadega rahul? Milliseid probleeme olete kogenud?

27. Kas olete Keskkonnaameti, Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA), Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) ning Põllumajandusameti (mahepõllumajanduse osakond) tegevuse ning ametnike suhtumisega seoses poollooduslike koosluste hooldamise /rentimisega rahul?

- Jah, olen väga rahul
- Jah, üldiselt olen rahul
- Ei, üldiselt ei ole rahul
- Ei, pole üldse rahul
- Ei oska öelda

28. Kui vastasite eelmisele küsimusele eitavalt, siis millise ametkonnaga ja miks Te rahul ei ole?

Kas soovite antud teema kohta midagi lisada?

Lisa 2. Intervjuu Keskkonnaameti Põlva-, Valga-, Võru maakonna maahoolduse spetsialistiga

1. Millised on suuremad probleemid, mis esinevad PLK alade hooldamisel?

Põhiliseks probleemiks PLK alade hoolduses on minu arust hooldajate vähene motiveeritus. Samuti vähene teadlikkus PLK alade väärtustest ja olulisusest.

2. Millised on suuremad probleemid, mis esinevad PLK alade taastamisel?

Taastamisel on hetkel kehtiva korra järgi liiga väikesed tariifid. See muutub järgmisest aastast pisut. Samuti Võru piirkonnas on PLK alad, mis on kasutusest väljas raskesti ligipääsetavad ja üsna väikesed. Otseselt suuri probleeme ei ole esinenud nendel, kes taastamiseks toetusi taotlevad.

3. RMK rendib välja riigi valduses olevaid PLK alasid, kuid need alad, mida ei ole suudetud välja rentida, on hoolduseta. Miks on selline olukord kujunenud?

Põhjused on samad, mis eelmise küsimuse vastuses kirjjas.

4. Millised on suuremad probleemid PLK aladega, mille on toonud välja PLK alade hooldajad?

Otsesteks probleemideks on välja toodud liiga karmid nõuded toetuse taotlemisel; 5 aastane kohustus, mida ei taheta võtta PLK alade hooldamisel; liigniiskusest tulenevad takistused lammialadel; heinaga ei ole midagi teha

5. Mis eesmärki täidab 5 aastane kohustus, miks just selline pikk periood?

5 aastane kohustus on vajalik, et tagada järjepidev alade hooldus.

6. Millistel tingimustel võib plk alal mingit piirkonda hekseldada? Kas Võrumaal on selliseid alasid?

Hekseldada võib alasid ainult peale eelnevat ala piisava koormusega karjatamist KeA loal. See tähendab, et karjatamise nõue peab olema täidetud s.o. 50 %ulatuses peab ala olema

söödud madalmuruseks ja ülejäänud alal peab olema tuvastatav loomade toitumine ja viibimine.

7. Kuna probleemiks on niidetud heina paigutamine/kasutamine, siis milliseid lahendusi pakub Keskkonnaamet? Kas põletamine oleks variant?

KeA peamiseks eesmärgiks on siiski heina kasutamine loomadele. Heina kasutatakse ka nn. hilisema kompostina põllumaade väetamiseks (tehakse vähe). Samuti kasutatakse katlamajades, mis on selleks otstarbeks ehitatud (heina ja põhuga kütmine). Põletamine ei ole lahendus. Seda me kindlasti ei propageeri.

8. Võrumaal on mitmed plk alad (lammialad) osaliselt kaetud pokudega ning on liigniisked, mis raskendavad oluliselt hooldustöid. Kas sellistele aladele tehakse üldiste nõuete osas leevendusi?

Pokude eemaldamiseks saab kasutada ala freesimist või külmunud pinnaselt sahaga eemaldamist. (Koiva-Mustjõe mka on päris suuri alasid sahatud). Samuti peale piisava koormusega karjatamist hekseldamine, mille käigus hekseldatakse pokud. Kindlasti ei saa alale minna, kui pinnas on liigniiske ja tekivad rööpad. Reeglina sellisele alale ei minda niitma. Taotleja saab teha samal aastal loobumisavalduse ja talle ei maksta toetust välja. Sanktsioone ei järgne sellistel põhjendatud juhtudel. Loomulikult peab taotleja eelnevalt teavitama KeA-d töid takistavatest asjaoludest nagu liigniiskus.

9. Kas hooldajad on näidanud ka ise üles huvi koolituste suunal?

Tegelikult nende huvi üles näitamine on minimaalne. See on pigem meiepoolne, et natuke harida hooldajaid PLK väärtustest ja seadusandlusest ning hooldamist puudutavatest küsimustest.

10. Kas Võrumaal olevatel PLK aladel on kõigil kinnitatud kaitsekorraldus kavad? Kui ei, siis miks?

Võrumaal peaks kõik kaetud olema kaitsekorralduskavadega.

11. Kas ja kuidas on reguleeritud eramaal asuvate PLK alade hooldus, kui omanik ise ei ole huvitatud hooldamisest või edasi rentimises?

Eraldi ei ole reguleeritud. Kõik sõltub maaomaniku huvist ja tahtest. Sundida hooldama kedagi ei saa. Ikkagi taandub läbirääkimistele.

12. Kas Keskkonnaamet teavitab eramaal asuvate plk alade omanikke, kes ala ei hoolda, et nende omandis on selline ala, mis vajaks hooldamist?

Eraldi kaitsekohustusteatisi PLK de kohta ei saadeta. Maaomanikul on võimalik PRIA kaardirakendusest ise vaadata, kas tema maale on PLK inventeeritud või mitte.

13. Millised on PLK alade hooldamise puhul sagedasemad nõuete rikkumised?

Sagedasemad nõuete rikkumised – ala ei ole hooldatud KeA poolt taotlusperioodil kinnitatud hooldamisvõttega, ala on nõuetekohaselt 1. oktoobriks karjatamata. Niidetav plk on 1. septembriks niitmata või niide kokku kogumata. Need on üle-eestilised enim leitud rikkumised 2016. aastal.

14. Kas Teie hinnangul on PLK alade hoolduse kontroll piisav ja tulemuslik?

Kindlasti. Selle jaoks on PRIA kontrollvalim ja lisaks võtame ka käsitsi valimisse taotlejaid, kelle juures on kahtlusi rikkumiste osas.

15. Kuidas hindate, kas PLK alade hoolduse toetused on hetkel hooldajate jaoks piisavad? Kui toetuste maksmine lõpetatakse, kas Teie hinnangul hooldajad hooldaks PLK alasid edasi?

Hetkel on toetused piisavad, kuna lisaks PLK toetusele saab taotleda ka ÜPT-d, muidugi seal peab lähtuma ÜPT nõuetest ja massiivi piiridest. Pakun, et ca 90% hooldajatest Võrumaal lõpetaksid plk-de hoolduse, kui toetused ära kaoks. Alles jääksid suured tootjad, kes realiseerivad oma liha ja teenivad tulu sealt.

16. Millised hoiakud on hooldajatel PLK alade suhtes, kas nad väärtustavad alasid ka kultuuripärandina?

Lisa 2. järg

Need on üksikud hooldajad, kes väärtustavad. Enamusi huvitab siis kas plk ala karjamaana või heinamaana ja üks osa on neid, kes teevad seda toetuste pärast.

Lisa 3. Intervjuu Riigimetsa Majandamise Keskuse Võrumaa metskonna metsaülemaga

1. Miks ei ole RMK leidnud mitmetele PLK aladele rentnikke?

Raskesti juurdepääsetavad alad, või piirkonnas pole inimesi, kes põllumajandusega tegelevad.

2. Millised on põhiprobleemid, miks hanked on ebaõnnestunud (kõrge rendihind, pole huvilisi)?

Valikpakkumisel määrab hinna pakkuja – alghinda ei määrata, kohati on rendihind isegi 1€. Põhipõhjus kirjeldatud esimeses punktis.

3. Kes hooldab lepinguta PLK ala, kuni rentniku leidmiseni?

Reeglina hooldamata, RMK ei hoolda.

4. Maa-ameti RMK poollooduslike koosluste rendihuvi kaardilt tuleb välja huvitav situatsioon, kus kõrvuti või väga lähestikku asetsevad PLK alad, millest üks on kaetud rendilepinguga aga teine (teised) mitte. Miks ei ole rentnik soovinud ka teisi samaväärseid lähestikku asuvaid alasid hooldada?

Seal põhjus ainult üks kas ei pääse juurde või pinnas nii soine, et ei kannu ühtegi masinat.

5. Milliseid probleeme poollooduslike koosluste hooldamisega on toonud välja hooldajad/rentnikud?

Ei ole võimalik kogu pinda hooldada ja toetusalune pind tihti väiksem kui PLK üldpind.

6. Mis põhjustel on rendilepinguid katkestatud?

Lõpetatud põllumajanduslik tegevus ja heinaga pole midagi peale hakata.

7. Mitu hektarit riigimaal asuvaid poollooduslikke kooslusi on Võru maakonnas RMK-l rendilepingutega kaetud ja mitu hektarit on lepingutega katmata?

Võru maakonnas on RMK-l rendilepingud 48 maaüksusel üldpindalaga 387,69 ha. Rentniku ei ole leitud 5 –le PLK alale üldpindalaga 13 ha. Põhiline põhjus on juurdepääsu puudumine.

Lisa 4. Intervjuu Põllumajandusameti mahepõllumajanduse valdkonna Võru maakonna ametnikuga

1. Mida kontrollib mahepõllumajanduse osakond poollooduslike koosluste puhul?

Mahe kontrollib poollooduslikku kooslust nagu püsirohumaad, sest põldude loetelus ongi ta püsirohumaana. Sellest on räägitud, et nad (poollooduslikud kooslused) võiksid olla automaatselt mahedad, sest muud seal teha ju ei tohi. Ta ei ole midagi teistmoodi. Mahedaid ei huvita mis ta seal peal teeb – karjatab või niidab, peaasi, et ei pane väetist või ei oleks hunnikuid.

2. Millised on probleemid poollooduslike koosluste hooldamisel?

Keskkonnaameti nõuded on raskete piirkondade hooldajate jaoks kohati liiga karmid, kuna liigniiskeid alasid on väga raske hooldada, ning tihtipeale ei ole sobivat tehnikat, mistõttu alade edaspidisest hooldamisest loobutakse. Selliseks probleemseks piirkonnaks on näiteks Mustajõe äärne, kus vesi tõuseb tugevalt üle kallaste.

Mõnedel aladel on nõuetes nt. tähtsust, et võib alles 1. oktoobrist hooldatavale alale minna, mis võib hooldajale probleeme tekitada. Täpselt ei oska öelda, pole lugenud aga hooldajad aeg-ajalt on seda maininud.

Probleeme tekitab aga ka meie jaoks esitatavad kaardid – MAHE saab oma kaardid PRIA põlduderegistrist, kus on alalt välja mõõdetud suuremad põõsad, veekogud (tiik, konnalomp) aga Keskkonnaametis on poollooduslike koosluste toetusalune pind on koos nende põõsaste ja veekogudega sees, seega muutub mahetoetuse puhul toetusalune pind väiksemaks. Nende kaartide „kokku ajamine“ on kohati päris keeruline. Ja kuna taotleja peab iga-aastaselt mahedatele kaardid esitama, siis tihtipeale on need kaardid ka halvasti, vigaselt joonistatud.

3. Kas niitmist ja niite koristamist on ka probleemina välja toodud?

Jah, muidugi - põhiprobleem on siiski niitmine ja niite koristamine, ühel hooldajal on tohtud virnad niidet Mustajõe äärsetelt aladelt, loomi tal praktiliselt pole. On põletanud aga selleks on vaja Keskkonnaameti luba, sest heina põletada ei tohi aga tal on oma 10 aastat vanad pallid.

4. Kas hooldajate jaoks on 5 aastane kohustus ka probleemiks?

Teatud maade peal ikka on, just seal kus nõuete täitmine raske. Keskkonnaametist küsida, miks? Kas see peaks mingi keskkonnavalase tulemuse andma? Või et ei peaks iga aasta uut lepingut tegema, et neil on kindel inimene, kes hooldab. 5 aastast kohustused loobuda ei saa, loobudes tulevad sanktsioonid, küsitakse mingeid vanu asju tagasi jne.

5. Kuidas on hekseldamisega?

PLK asju tohib hekseldada ainult Keskkonnaameti loaga. Aga neid lube vist väga ei anta – väga üksikuid. Mis tingimustel luba antakse- ei tea. Aga ma usun, et seda praktiliselt ei anta ikkagi, pigem hooldaja lihtsalt sügisel loobub alast, kui ei saa peale.

6. Kas paberimajandus on poollooduslike koosluste hooldajate jaoks keeruline, kas konsulendi teenust kasutatakse tihti?

Ei, üldiselt on jäänud mulje, et maahooldajad ei pea paberimajandust keeruliseks ning nõuded on arusaadavad – no nad on sellega ka kaua tegelenud. Konsulendi teenuseid seoses poollooduslike koosluste hooldusega üldiselt ei vajata, kui siis ainult nõuete lahtiseletamiseks ning dokumentide täitmisel aga üldjuhul siiski hooldajad saavad ise hakkama.

7. Kas MAHE ja Keskkonnaamet omavahel suhtlevad, vahetavaid andmeid?

Ei, seoses poollooduslike kooslustega Keskkonnaamet ja MAHE ei suhtle – pole vajadust. Ainult NATURA puhul, hooldajab teavitab teist ametkonda kontrollist, siis peab teine ametkond kahe nädala jooksul samuti oma kontrolli teostama.

8. Kas hooldajad vajaksid lisakoolitusi seoses poollooduslike koosluste hooldamisega?

Ei, kuna koolitustel räägitakse ainult nõuete täitmisest, siis ilmselt hooldaja sellest suurt kasu ei saaks ja selle vastu huvi ei tunneks.

**Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja(te)
kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta**

Mina, Janne Kalda, sünniaeg 29. märts 1990

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud lõputöö
"Poollooduslike koosluste hooldajate hoiakud ning hooldust mõjutavad tegurid Võru
maakonna näitel", mille juhendaja on Kadri Kask PhD,

- 1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,
- 1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja
- 1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor

_____

allkiri

Tartu, 22.05.2017

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

_____

(juhendaja nimi ja allkiri)

_____

(kuupäev)

_____

(juhendaja nimi ja allkiri)

_____

(kuupäev)